

MINISTERSTWO PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ
Departament Rynku Pracy

**STAN I STRUKTURA
REJESTROWANEGO BEZROBOCIA
NA WSI
W 2008 ROKU**

WARSZAWA, maj 2009

Przedruk w całości lub w części
oraz wykorzystanie danych statystycznych
wyłącznie z podaniem źródła

Opracowanie:
Stanowisko ds. Analiz i Statystyki (JJ)

SPIS TREŚCI

I.	Wstęp.....	1
II.	Podstawowe dane o sytuacji społeczno – gospodarczej.....	3
III.	Charakterystyka obszarów wiejskich.....	5
IV.	Aktywność zawodowa ludności zamieszkałej na wsi.....	8
V.	Bezrobocie rejestrowane ludności zamieszkałej na wsi.....	13
	1. Poziom i natężenie bezrobocia.....	13
	2. Płynność bezrobocia.....	18
	3. Zróżnicowanie bezrobotnych zamieszkałych na wsi według wybranych cech demograficzno – społecznych.....	22
	3.1. Płeć. Bezrobotne kobiety na obszarach wiejskich.....	23
	3.2. Struktura bezrobotnych zamieszkałych na wsi według wieku.....	27
	3.3. Bezrobotni zamieszkali na wsi według poziomu wykształcenia.....	29
	3.4. Bezrobotni mieszkańcy wsi według czasu pozostawania bez pracy.....	31
	3.5. Staż pracy bezrobotnych zamieszkałych na wsi.....	33
	3.6. Bezrobotni zamieszkali na wsi będący w szczególnej sytuacji na rynku pracy.....	34
	3.6.1. Bezrobotni do 25 roku życia.....	34
	3.6.2. Bezrobotni powyżej 50 roku życia.....	35
	3.6.3. Długotrwale bezrobotni.....	36
	3.6.4. Bezrobotni bez kwalifikacji zawodowych.....	36
	3.6.5. Bezrobotni samotnie wychowujący jedno dziecko do 18 roku życia.....	37
	3.6.6. Bezrobotni bez doświadczenia zawodowego.....	38
	3.6.7. Bezrobotni, którzy po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęli zatrudnienia.....	38
	3.6.8. Bezrobotni niepełnosprawni zamieszkali na wsi.....	38
VI.	Działania promujące zatrudnienie.....	40
	1. Podjęcia pracy przez bezrobotnych zamieszkałych na wsi.....	40
	2. Aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu.....	42
	2.1. Prace interwencyjne i roboty publiczne.....	43
	2.2. Podjęcie działalności gospodarczej.....	43
	2.3. Szkolenia.....	44
	2.4. Staże, przygotowanie zawodowe w miejscu pracy.....	44
	2.5. Prace społecznie użyteczne.....	45
	2.6. Poradnictwo zawodowe i kluby pracy.....	45
VII.	Podsumowanie.....	48

Uwagi metodyczne.....	51
Aneks statystyczny.....	55
Kartogram 1. Stopa bezrobocia według województw (do aktywnych zawodowo) Stan w dniu 31 grudnia 2008 r. (w procentach).....	56
Kartogram 2. Udział bezrobotnych wśród pracujących poza rolnictwem indywidualnym według województw – stan w dniu 31 grudnia 2008 r. (w procentach).....	56
Tablica 1. Liczba bezrobotnych w miastach i na wsi w latach 2007 i 2008 Stan w końcu roku.....	57
Tablica 2. Liczba bezrobotnych kobiet w miastach i na wsi w latach 2007 - 2008 Stan w końcu roku.....	58
Tablica 3. Bilans bezrobotnych zamieszkałych na wsi w latach 2007 – 2008.....	59
Tablica 4. Bilans bezrobotnych kobiet zamieszkałych na wsi w latach 2007 – 2008.....	60
Tablica 5. Struktura bezrobotnych zamieszkałych w miastach i na wsi według czasu pozostawania bez pracy, wieku, poziomu wykształcenia i stażu pracy w latach 2007 – 2008 (w procentach). Stan w końcu roku.....	61
Tablica 6. Struktura bezrobotnych kobiet zamieszkałych w miastach i na wsi według czasu pozostawania bez pracy, wieku, poziomu wykształcenia i stażu pracy w latach 2007 – 2008 (w procentach) Stan w końcu roku.....	62
Tablica 7. Struktura bezrobotnych zamieszkałych na wsi w końcu 2008 r. (w liczbach bezwzględnych).....	63
Tablica 8. Struktura bezrobotnych kobiet zamieszkałych na wsi w końcu 2008 r. (w liczbach bezwzględnych).....	64
Tablica 9. Struktura bezrobotnych zamieszkałych na wsi, w tym będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy w 2008 r. (w procentach) Stan w końcu okresu sprawozdawczego.	65
Tablica 10. Bezrobotni zamieszkali na wsi według czasu pozostawania bez pracy, wieku, poziomu wykształcenia i stażu pracy w 2008 roku Stan w końcu okresu sprawozdawczego.	66
Tablica 11. Bezrobotni ogółem oraz zamieszkali na wsi według płci, wieku, poziomu wykształcenia i stażu pracy w 2008 roku Stan w końcu okresu sprawozdawczego.	67
Tablica 12. Zarejestrowani bezrobotni i oferty pracy według sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD).....	68

Tablica 13. Bezrobotni zamieszkali na wsi uczestniczący w zajęciach aktywizacyjnych klubów pracy w 2008 r. według wieku, poziomu wykształcenia, stażu pracy i czasu pozostawania bez pracy W okresie sprawozdawczym.....	69
Tablica 14. Struktura bezrobotnych zamieszkałych na wsi uczestniczących w zajęciach aktywizacyjnych w klubach pracy w 2008 roku W okresie sprawozdawczym.	70
Tablica 15. Liczba bezrobotnych zamieszkałych na wsi w latach 2007 – 2008 w układzie województw Stan w końcu roku.	71
Tablica 16. Udział bezrobotnych zamieszkałych na wsi w ogólnej liczbie bezrobotnych w latach 2007 – 2008 w układzie wojewódzkim Stan w końcu roku.	72
Tablica 17. Napływ bezrobotnych zamieszkałych na wsi w 2008 roku według województw (w liczbach bezwzględnych).....	73
Tablica 18. Napływ bezrobotnych kobiet zamieszkałych na wsi w 2008 roku według województw (w liczbach bezwzględnych).....	74
Tablica 19. Odpływ bezrobotnych zamieszkałych na wsi w 2008 roku według województw (w liczbach bezwzględnych).....	75
Tablica 20. Odpływ bezrobotnych kobiet zamieszkałych na wsi w 2008 roku według województw (w liczbach bezwzględnych).....	76
Tablica 21. Bezrobotni zamieszkali na wsi według czasu pozostawania bez pracy w 2008 roku w układzie wojewódzkim Stan w końcu okresu sprawozdawczego.....	77
Tablica 22. Bezrobotni zamieszkali na wsi według wieku w 2008 roku w układzie wojewódzkim Stan w końcu okresu sprawozdawczego.	78
Tablica 23. Bezrobotni zamieszkali na wsi według poziomu wykształcenia w 2008 roku w układzie wojewódzkim Stan w końcu okresu sprawozdawczego.	79
Tablica 24. Bezrobotni zamieszkali na wsi według stażu pracy ogółem w 2008 roku w układzie wojewódzkim Stan w końcu okresu sprawozdawczego.....	80
Tablica 25. Bezrobotni ogółem oraz zamieszkali na wsi korzystający z usług poradnictwa zawodowego oraz uczestniczący w zajęciach klubów pracy w latach 2007 – 2008 i w 2008 roku w układzie województw W okresie sprawozdawczym.....	81
Tablica 26. Bezrobotni ogółem oraz zamieszkali na wsi w końcu 2008 r. w układzie województw i powiatów.....	82

Tablica 27. Bilans bezrobotnych zamieszkałych na wsi w 2008 roku w układzie województw i powiatów.....	88
Tablica 28. Struktura bezrobotnych zamieszkałych na wsi w końcu 2008 roku w układzie województw i powiatów.....	94
Tablica 29. Bezrobotni ogółem i zamieszkali na wsi korzystający z usług poradnictwa zawodowego oraz uczestniczący w zajęciach aktywizacyjnych klubów pracy w 2008 roku w układzie województw, powiatów i Centrów Informacji i Planowania Kariery Zawodowej (CliPKZ).....	99

I. WSTĘP

Rynek pracy na obszarach wiejskich jest niezwykle ważnym, ale i trudnym do jednoznacznego określenia segmentem polskiego rynku pracy. Rynek ten odnosi się zarówno do ludności pracującej w rolnictwie bezpośrednio w gospodarstwach rolnych, ludności pracującej w rolnictwie, niebędącej użytkownikami gospodarstw rolnych, jak i ludności zamieszkującej obszary wiejskie, ale niezwiązanej z rolnictwem.

W ciągu ostatnich kilkunastu lat miał miejsce w Polsce spadek liczby pracujących w rolnictwie. Zatrudnienie w tym sektorze od 1989 roku, tj. od zapoczątkowanych procesów transformacji, zmniejszyło się prawie o 2 mln osób. Mimo znacznego spadku liczby pracujących w rolnictwie, osoby w nim zatrudnione nadal stanowią około 16% ogółu pracujących. Dodatkowo polskie rolnictwo odznacza się niską produktywnością, wytwarzając (łącznie z łowiectwem i leśnictwem) około 4% produktu krajowego brutto. Poziom rolnictwa jest także zróżnicowany regionalnie. Polska wschodnia i południowo - wschodnia to rolnictwo charakteryzujące się bardzo silnym rozdrobnieniem, nadmiernym zatrudnieniem w stosunku do małej powierzchni gospodarstw, a zwłaszcza powierzchni użytków rolnych i niskim poziomem produkcji rolnej. Województwa w części północnej i północno wschodniej to obszary, na których znacznie częściej niż w innych rejonach występowały w przeszłości państwowe gospodarstwa rolne, co na dzień dzisiejszy skutkuje mniejszym zatrudnieniem w rolnictwie, ale i występowaniem wysokiego bezrobocia jawnego. Problemem pozostaje również bezrobocie ukryte na wsi. Dokładne określenie rozmiarów bezrobocia ukrytego jest jednak utrudnione z uwagi na jego charakter, jak i brak jednoznacznej definicji i statystyk. O istnieniu zjawiska bezrobocia ukrytego na wsi świadczą pośrednio wyższe niż przeciętne zatrudnienie, a także niższa stopa bezrobocia przy niskiej produktywności gospodarstw rolnych. Stąd dotyczy ono w znacznym stopniu osób zamieszkałych na wymienionych obszarach pasa wschodniego i południowo – wschodniego, na których z powodu braku innej pracy osoby te stanowią zbędną siłę roboczą, wykorzystywaną w niewielkim stopniu, bądź niewykorzystywaną w ogóle. Inaczej kształtują się problemy ludności zamieszkałej na wsi, ale niezwiązanej z rolnictwem. W przypadku tej grupy, tak jak na obszarach popegeerowskich, występuje wysoki poziom bezrobocia jawnego, z wyraźną tendencją do przechodzenia w bezrobocie długotrwałe lub bierność zawodową.

Analiza danych statystycznych dotyczących bezrobocia na wsi, niezależnie od źródeł jego pochodzenia, potwierdza tezę o bardziej niekorzystnej sytuacji na rynku pracy ludności zamieszkałej na terenach wiejskich. Wynika to z tego, iż bezrobocie na wsi ma inny charakter niż w mieście. Jest ono bardziej trwałe, a rynek pracy jest mniej elastyczny. Zachodzące przemiany gospodarcze wpłynęły nie tylko na zmniejszenie aktywności zawodowej mieszkańców obszarów wiejskich, ale ukazały również społeczne i gospodarcze opóźnienia rozwojowe w rolnictwie i na terenach wsi. Stąd też rynek pracy na wsi dotkliwiej odczuwa przemiany gospodarcze. Analiza danych wskazuje również na wyraźny podział ludności zamieszkałej na wsi na subpopulację związaną z gospodarstwami rolnymi oraz na ludność bezrolną, wskazując jednocześnie na trudniejszą sytuację tej drugiej.

W opracowaniu wykorzystano przede wszystkim dane statystyczne gromadzone przez powiatowe urzędy pracy na podstawie sprawozdawczości o rynku pracy (sprawozdanie miesięczne MPiPS-01 „O rynku pracy” wraz załącznikami), dotyczącej bezrobocia rejestrowanego. W mniejszym stopniu, dla pełniejszego przedstawienia omawianych problemów, wykorzystano dane odnoszące się do sytuacji gospodarczej oraz aktywności ekonomicznej ludności publikowane przez Główny Urząd Statystyczny, m.in. w biuletynie „Informacja o sytuacji społeczno – gospodarczej kraju. Rok 2008” oraz opracowaniu „Badanie aktywności ekonomicznej ludności. IV kwartał 2008”, stanowiącym komplementarne dla bezrobocia rejestrowanego źródło danych o tym zjawisku.

II. PODSTAWOWE DANE O SYTUACJI SPOŁECZNO - GOSPODARCZEJ¹

Stan polskiej gospodarki w 2008 roku należy ogólnie ocenić jako dobry. Tempo wzrostu gospodarczego było jednak wolniejsze od bardzo wysokiego w dwóch poprzednich latach. Spowolnienie tempa wzrostu, wyraźnie widoczne w drugiej połowie roku, znalazło odbicie w wysokości podstawowych wskaźników społeczno-gospodarczych, niemniej jednak Polska należała do krajów o najwyższym wzroście produktu krajowego brutto w Unii Europejskiej.

Produkt krajowy brutto w 2008 r. był realnie o 4,9% wyższy, wobec wzrostu o 6,7% w 2007 r. i o 6,2% w 2006 r. Popyt krajowy wzrósł o 5,5% (wobec 8,6% w 2007 r. i 7,3% w 2006 r.), w tym spożycie ogółem o 5,9% (wobec 4,7% w 2007 r. i 5,2% w 2006 r.). Dzięki wysokiej dynamice inwestycji, do ponad 22,0% wzrosła stopa inwestycji. Realizacji przedsięwzięć inwestycyjnych sprzyjała dobra sytuacja ekonomiczno-finansowa przedsiębiorstw, co znalazło z kolei przełożenie w utrzymaniu się pozytywnych tendencji na rynku pracy - wzroście zatrudnienia i wynagrodzeń oraz spadku bezrobocia.

Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw (w jednostkach o liczbie pracujących powyżej 9 osób) wyniosło 5.398,3 tys. i było o 248,0 tys., tj. o 4,8% większe niż w 2007 r. (w którym to wzrost osiągnął 4,7%). Wyższe tempo wzrostu zatrudnienia generowane było wysokim wzrostem zatrudnienia w obsłudze nieruchomości i firm (o 9,2%), budownictwie (o 9,1%) oraz handlu i naprawach (o 8,0%).

Wzrostowi zatrudnienia towarzyszył wzrost wynagrodzeń. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw wyniosło 3.179,01 zł i było o 10,1% wyższe niż przed rokiem (w 2007 r. wzrost wyniósł 9,2%).

W końcu 2008 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 1.473,6 tys. bezrobotnych, czyli o 272,8 tys. (o 15,6%) mniej niż przed rokiem. Liczba bezrobotnych zamieszkałych na wsi kształtowała się na poziomie 670,4 tys. osób, tj. o 115,3 tys. (o 14,7%) niższym niż w poprzednim roku. Tempo spadku bezrobocia

¹ Źródło:

„Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju. Rok 2008”, GUS, Warszawa 2008
Dane Departamentu Rachunków Narodowych GUS
„Aktywność ekonomiczna ludności Polski, IV kwartał 2007”, GUS, Warszawa 2008

na wsi było więc nieco słabsze niż w miastach. Bezrobotni zamieszkali na wsi stanowili 45,5% ogółu bezrobotnych. Odnosząc się do spadku bezrobocia, w porównaniu z okresem jego najwyższego poziomu, tj. stanu 3.217,0 tys. osób w końcu 2002 r., liczba bezrobotnych w naszym kraju zmalała o ponad połowę. Należy jednak podkreślić, że tempo spadku bezrobocia w omawianym 2008 r. było niższe niż w poprzednim roku, i że spowolnienie to obserwowane było tak w miastach jak i na wsi.

Relatywnie dobrą sytuację na rynku pracy w 2008 r., mimo wolniejszego niż w 2007 r. tempa spadku bezrobocia rejestrowanego, potwierdzają wyniki prowadzonego przez GUS badania aktywności ekonomicznej ludności (BAEL). Według tego badania w IV kwartale 2008 r. pracowało 16.005,0 tys. osób w wieku 15 lat i powyżej, tj. o 467,0 tys. (o 3,0%) więcej niż przed rokiem. Liczba osób pracujących mieszkających na wsi wyniosła 6.111,0 tys. i w skali roku wzrosła o 155,0 tys. osób, tj. o 2,6%, podczas gdy w miastach wzrost był wyższy i wyniósł 3,3% (do poziomu 9.894,0 tys.). Pracujący mieszkańcy wsi stanowili 38,2% ogółu pracujących. Istotne przy tym jest, że w liczbie pracujących zmniejsza się odsetek zatrudnionych w sektorze rolniczym. W IV kwartale 2008 r. udział osób pracujących w tym sektorze (2.136,0 tys. osób) wyniósł 13,3% ogółu pracujących i w porównaniu z poprzednim rokiem zmniejszył się o 0,7 punktu.

Do poziomu 51,0% (o 1,5 punktu) wzrósł wskaźnik zatrudnienia. Należy przy tym zaznaczyć, że silniejszy wzrost wskaźnika odnotowano wśród mieszkańców miast (o 1,7 punktu), pozostawał on jednak wyższy na wsi i kształtował się na poziomie 51,5% (wobec 50,7% w miastach).

Według BAEL, w IV kwartale 2008 r. stopa bezrobocia ogółem wyniosła 6,7%, zatem natężenie bezrobocia spadło w porównaniu z analogicznym okresem poprzedniego roku o 1,8 punktu. W ciągu roku stopa bezrobocia w miastach zmalała o 1,9 punktu, a na wsi o 1,6 punktu i wyniosła odpowiednio 6,9% i 6,4%.

III. CHARAKTERYSTKA OBSZARÓW WIEJSKICH²

Pod względem liczby ludności Polska znajduje się na 6 miejscu wśród krajów Unii Europejskiej. W przypadku natomiast gęstości zaludnienia plasujemy się w grupie średnio zaludnionych państw europejskich. Na 1 km² powierzchni mieszkają 122 osoby; w miastach 1092, na terenach wiejskich 51. Maleje liczba i udział mieszkańców miast w ogólnej liczbie ludności, natomiast sukcesywnie (od 2003 r.) rośnie liczba ludności zamieszkałej na wsi.

W roku 2008, w porównaniu z rokiem poprzednim, liczba mieszkańców wsi wzrosła o 41,2 tys. osób, tj. o 0,28%. Największy procentowy wzrost liczby ludności wiejskiej odnotowano w województwie pomorskim i wielkopolskim (odpowiednio o 1,34% i o 0,82%), największy spadek na terenach wiejskich w województwach: podkarpackim (o 0,75%) i podlaskim (o 0,40%).

Do najgęściej zaludnionych obszarów wiejskich należą obszary w województwach małopolskim, śląskim i podkarpackim (odpowiednio 122, 118 i 74 osoby/km²), do najrzadziej w województwach warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim (24 osoby/km²) oraz podlaskim (25 osób/km²).

Obszary wiejskie zajmują w Polsce powierzchnię 291,3 tys. km², co stanowi 93,2% obszaru kraju. Na obszarach wiejskich w 2008 r. mieszkało 14.788,1 tys. osób, tj. 38,8% ogółu ludności. Społeczeństwo polskie jest więc silnie zurbanizowane, jednak ponad 1/3 ludności kraju to osoby stale mieszkające na wsi.

Należy też podkreślić, że zgodnie z wynikami opracowanej przez Główny Urząd Statystyczny, prognozy demograficznej ludności na lata 2008-2035, w całym tym okresie będziemy obserwować nieustanny ubytek ludności w miastach, natomiast na terenach wiejskich do 2022 roku liczebność zamieszkującej tam populacji będzie wzrastała (kiedy to zgodnie z prognozami GUS osiągnie poziom 102,6% stanu z 2007 r).

Sukcesywny wzrost liczby ludności zamieszkałej na wsi znajduje przełożenie w odwróceniu dotychczasowej tendencji odpływu ludności z obszarów wiejskich. Trend dodatniego salda migracji na wieś miał miejsce w ostatnich trzech latach,

² Źródło:

„Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2008 r.”, GUS, Warszawa 2008

„Ludność. Stan i struktura w przekroju terytorialnym. Stan w dniu 30 VI 2008 r.”, GUS, Warszawa 2008

„Prognoza ludności Polski na lata 2008-2035”, GUS, Warszawa 2009

przy czym saldo dodatnie dotyczyło migracji wewnętrznych. Obserwowany był natomiast większy odpływ ludności z obszarów wiejskich za granicę. Według GUS tendencje te zostały utrzymane w 2008 r. i będą się utrzymywać w kolejnych latach. Wynika to z szeregu uwarunkowań oraz zróżnicowania zachowań demograficznych mieszkańców miast i wsi. Jednocześnie obszary wiejskie są największym beneficjentem pomocy wspólnotowej. Wsparcie z budżetu unijnego przyczynia się do realizacji wielu inwestycji na obszarach wiejskich, w tym w zakresie poprawy infrastruktury i ochrony środowiska. Wychodząc naprzeciw rosnącym oczekiwaniom mieszkańców miast, na szerszą skalę podejmowana jest działalność agroturystyczna na wsi. Wpływ na kierunek migracji mają też wyższe i rosnące szybciej koszty utrzymania w mieście oraz wiążące się z nimi obserwowane od kilku lat przemieszczania ludności z miast na obszary podmiejskie.

Mimo pozytywnych zmian zachodzących na wsi, obserwowane jest, wymienione wcześniej, zjawisko zwiększonej migracji za granicę z terenów wiejskich. Niepokojący przy tym jest fakt, że wyjeżdżają osoby młode i lepiej wykształcone, tym bardziej, że generalnie poziom wykształcenia mieszkańców wsi, mimo iż ulega systematycznej poprawie, nadal kształtuje się niekorzystnie w porównaniu z ludnością miast. Według „Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności Polski, IV kwartał 2008”, największy odsetek wśród ludności wiejskiej – odpowiednio 35,1% i 30,2% - stanowiły osoby z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym oraz zasadniczym zawodowym, podczas gdy w miastach udział ludności o tym poziomie wykształcenia wynosił 18,9% i 22,7%. Wykształcenie wyższe posiadało 8,3% ludności wiejskiej, natomiast ludności miejskiej 20,1%.

Biorąc pod uwagę strukturę wiekową ludności rozkłada się ona podobnie na wsi i w miastach. Wydawać się może, że rozkład wiekowy ludności wiejskiej z punktu widzenia zasobów pracy jest nawet korzystniejszy. Niższy w stosunku do ogólnej liczby pozostaje co prawda odsetek osób w wieku produkcyjnym (75,0%, wobec 76,1% w miastach), ale wyższy w wieku mobilnym (do 44 lat) – 53,3%, wobec 49,8% w miastach. Nieco niższy jest natomiast odsetek osób starszych (w wieku powyżej 60 lat), wynoszący w IV kwartale 2008 r. 21,8%, wobec 22,7% w miastach, wyższy natomiast, kształtujący się na poziomie 19,3%, osób młodych (do 24 roku życia), przy 15,5% wśród ludności miast. W rzeczywistości jednak część osób pracujących i mieszkających na wsi powinna zostać zaliczona do bezrobotnych lub biernych

zawodowo, ponieważ w przypadku braku możliwości świadczenia pracy w gospodarstwie rolnym, pozostawałyby bez zatrudnienia. Osoby takie zazwyczaj utrzymują się z niezarobkowych źródeł dochodu przyznawanych innym członkom rodzin, m.in. z tytułu ubezpieczenia rolników.

Nadal nierozwiązanym problemem pozostaje bezrobocie jawne na wsi, które w przeważającej większości dotknęło ludność bezrolną z terenów wiejskich. Dokonywane na tych obszarach przekształcenia własnościowe pociągnęły za sobą znaczne zmniejszenie zatrudnienia. Bezrobotnymi stali się nie tylko pracownicy byłych państwowych gospodarstw rolnych, ale także mieszkający na wsiach pracownicy likwidowanych przedsiębiorstw i instytucji pracujących na rzecz rolnictwa, jak i osoby zatrudnione w innych likwidowanych bądź ograniczających miejsca pracy zakładach, w tym przede wszystkim ludność dwuzawodowa.

Charakterystyczne dla ludności pracującej z obszarów wiejskich są też dojazdy do pracy poza miejscem zamieszkania, stanowiące jedyny sposób na podjęcie zatrudnienia, co ma również znaczenie przy generalnie niskiej mobilności społeczeństwa i utrzymującym się bezrobociu.

Na wsi polskiej mamy więc do czynienia z nadmiarem siły roboczej w rolnictwie i brakiem miejsc pracy dla ludności nierolniczej. Mając na uwadze przedstawione powyżej tylko niektóre uwarunkowania dotyczące ludności zamieszkującej na obszarach wiejskich należy podkreślić, że aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych z tych obszarów nadal wymaga podjęcia kompleksowych działań, które pomogą im w znalezieniu zatrudnienia przede wszystkim w sektorze pozarolniczym.

IV. AKTYWNOŚĆ ZAWODOWA LUDNOŚCI ZAMIESZKAŁEJ NA WSI³

W IV kwartale 2008 r. zbiorowość aktywnych zawodowo liczyła 17.159,0 tys., a biernych zawodowo 14.224,0 tys. osób. W porównaniu z analogicznym okresem poprzedniego roku liczba aktywnych zawodowo wzrosła o 173,0 tys. osób, tj. o 1,0%, zmalała natomiast populacja biernych zawodowo – o 192,0 tys. osób, tj. o 1,3%. Wśród aktywnych zawodowo, zmniejszyła się liczba bezrobotnych – o 294,0 tys. osób, tj. o 20,3%, zwiększyła zaś liczba pracujących – o 467,0 tys. osób, tj. o 3,0%.

Tab. 1. Ludność aktywna i bierna zawodowo w IV kwartale 2008 r.

Wyszczególnienie	Aktywni zawodowo			Bierni zawodowo
	ogółem	pracujący	bezrobotni	
	w tysiącach			
Ogółem	17159,0	16005,0	1154,0	14224,0
Miasta	10627,0	9894,0	733,0	8885,0
Wieś	6532,0	6111,0	421,0	5339,0

W wyniku tych pozytywnych zmian na rynku pracy, nastąpiło zmniejszenie obciążenia pracujących osobami niepracującymi. Na 1000 osób pracujących przypadło 961 niepracujących. Należy tu zaznaczyć, że wskaźnik ten w miastach wynosił 972, na wsi 943. W analogicznym okresie 2007 r. kształtował się na poziomie 1021 osób, 1039 w miastach oraz 991 na wsi.

Ludność aktywna zawodowo stanowiła w IV kwartale 2008 r. 54,7% ogółu ludności w wieku 15 lat i więcej. Analiza dłuższych szeregów czasowych współczynnika aktywności zawodowej pokazuje, że zwykle wskaźnik ten spadał (porównując IV kwartał danego roku) niezależnie od miejsca zamieszkania. W IV kwartale 2007 r. w odniesieniu do analogicznego okresu 2006 r., ogólny współczynnik aktywności zawodowej pozostawał na tym samym poziomie, jednak kierunek zmian zdecydowanie się różnił dla mieszkańców miast i wsi. Współczynnik aktywności zawodowej osób zamieszkałych w miastach wzrósł w ciągu 2007 r. o 0,2 punktu procentowego do poziomu 53,8%, podczas gdy dla mieszkańców wsi zmniejszył się o 0,5 punktu, do wysokości 54,6%. W omawianym okresie (IV kwartał 2008 r.) odnotowano wzrost zarówno ogólnego współczynnika aktywności zawodowej

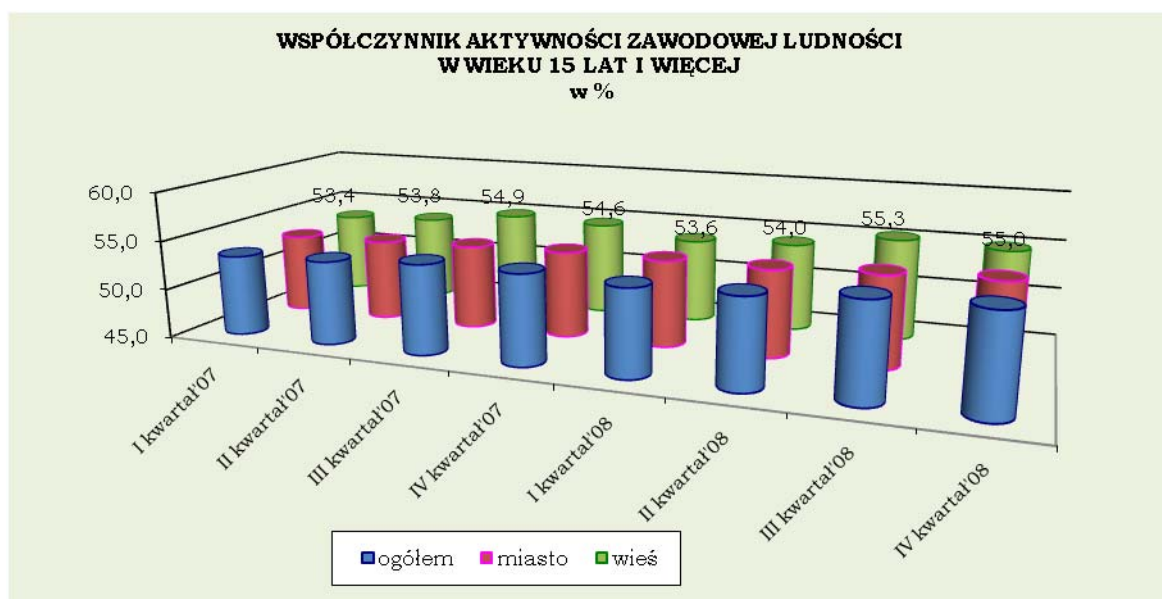
³ Źródło: Aktywność ekonomiczna ludności Polski, IV kwartał 2007, GUS, Warszawa 2008

ludności, jak i wzrost jego wielkości zarówno wśród mieszkańców wsi jak i miast - odpowiednio o 0,6, 0,4 i 0,7 punktu procentowego na przestrzeni roku. Charakterystyczną cechą ludności zamieszkałej na wsi pozostaje jak widać wyższy niż w miastach poziom aktywności zawodowej.

Tab. 2. Współczynnik aktywności zawodowej ludności w wieku 15 lat i więcej

Wyszczególnienie	IV kwartał		przyrost/spadek do IV kw. 2007 w punktach
	2007	2008	
	w %		
Ogółem	54,1	54,7	0,6
Miasto	53,8	54,5	0,7
Wieś	54,6	55,0	0,4

Należy też zaznaczyć, że najwyższy, przekraczający 84,0%, poziom aktywności zawodowej ludności zamieszkałej na wsi obserwowany był dla osób w wieku 25-49 lat, stosunkowo niski wśród młodzieży (15-24 lata) – w wysokości 35,7% oraz dla ludności w wieku poprodukcyjnym (60 lat i więcej kobiety i 65 lat i więcej mężczyźni) – w wysokości 8,0%. Biorąc natomiast pod uwagę istotny na rynku pracy poziom wykształcenia, najwyższy współczynnik aktywności zawodowej charakteryzował osoby z wykształceniem wyższym (83,8%) oraz policealnym średnim i średnim zawodowym (73,4%). Najniższy natomiast poziom aktywności, na poziomie 23,8%, cechował osoby z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym.

W IV kwartale 2008 r. pracowało 16.005,0, tys. osób. Spośród ogółu pracujących, liczba osób pracujących zamieszkałych na wsi wyniosła 6.111,0 tys., czyli 38,2%. W skali roku ogólna liczba pracujących wzrosła o 467,0 tys. osób (o 3,0%) z tego o 312,0 tys. osób (o 3,3%) w miastach i o 155,0 tys. osób (o 2,6%) na wsi. Tempo wzrostu liczby pracujących zamieszkałych na wsi było więc niższe.

Tab. 3. Pracujący

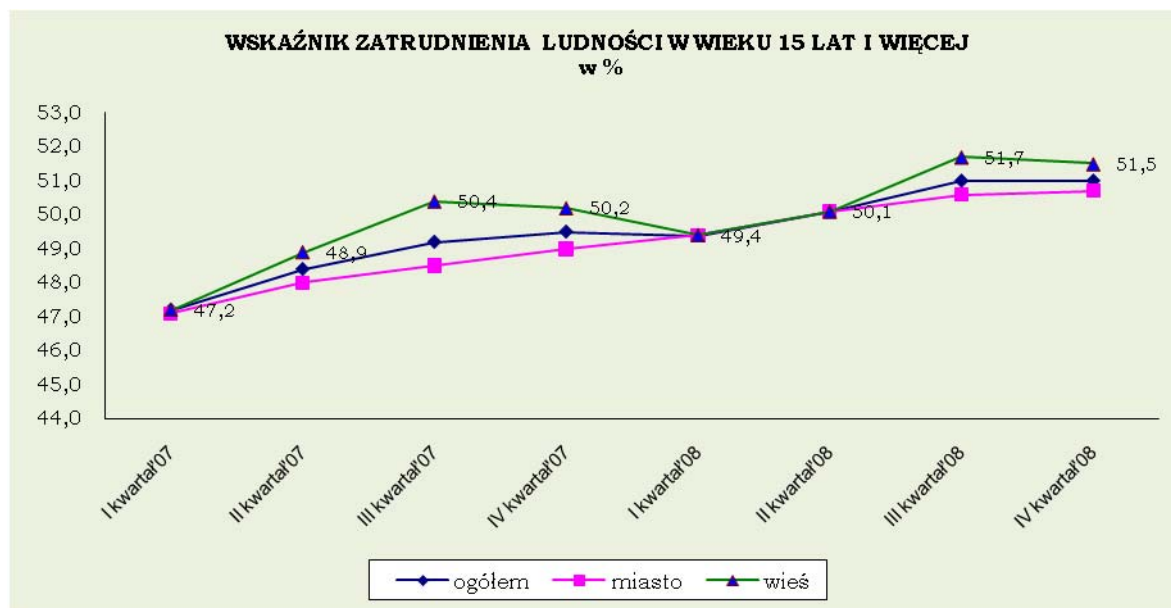
Wyszczególnienie	IV kwartał		IV kw. 2007 = 100
	2007	2008	
	w tysiącach		
Ogółem	15 538,0	16 005,0	103,0
Miasto	9 582,0	9 894,0	103,3
Wieś	5 956,0	6 111,0	102,6

Wskaźnik zatrudnienia na przestrzeni roku wzrósł o 1,5 punktu procentowego, tak że pracujący stanowili 51,0% ogółu ludności w wieku 15 lat i więcej. Wzrost ten dotyczył w większym stopniu miast. Należy jednak podkreślić, że nadal aktywność zawodowa ludności wiejskiej przejawia się głównie w wykonywaniu pracy i wskaźnik zatrudnienia dla ludności zamieszkałej na wsi jest wyższy.

Tab. 4. Wskaźnik zatrudnienia

Wyszczególnienie	IV kwartał		przyrost/spadek do IV kw. 2007
	2007	2008	
	w %		w punktach
Ogółem	49,5	51,0	1,5
Miasto	49,0	50,7	1,7
Wieś	50,2	51,5	1,3

Kształtowanie się wyższego wskaźnika zatrudnienia wśród mieszkańców wsi dotyczy generalnie osób w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym jak i poprodukcyjnym. W IV kwartale 2008 r. udział pracujących w wymienionych grupach, w stosunku do ogółu ludności wiejskiej w tych grupach, wynosił odpowiednio 2,6%, 66,4% oraz 8,0% (w miastach odpowiednio 1,2%, 65,3% i 4,8%).

Obok spadku bezrobocia i wzrostu zatrudnienia od kilku lat obserwowany był w Polsce wysoki i rosnący poziom bierności zawodowej. W IV kwartale 2008 r. w porównaniu do analogicznego okresu poprzedniego roku odnotowano niewielki spadek liczby biernych zawodowo. W omawianym okresie zbiorowość biernych zawodowo, w liczbie 14.224,0 tys. osób, stanowiła 45,3% ogółu ludności w wieku 15 lat i więcej. Była więc o 192,0 tys. osób (o 1,3%) niższa niż przed rokiem, przy jednoczesnym spadku jej udziału procentowego w stosunku do ogółu populacji powyżej 15 roku życia o 0,6 punktu. Spadek ten generowany był przede wszystkim w miastach, gdzie liczba biernych zawodowo w odniesieniu do IV kwartału 2007 r. spadła o 144,0 tys. osób, tj. o 1,6%, podczas gdy na obszarach wiejskich o 48,0 tys. (o 0,9%). Występujący wysoki odsetek ludności w wieku produkcyjnym wśród biernych zawodowo (49,8% miasto i 48,2% wieś), świadczy nie tylko o przedłużającym się okresie wejścia na rynek pracy przez ludzi młodych (kontynuacja nauki, uzupełnianie kwalifikacji), ale i rosnącej grupie osób nabywających uprawnienia do świadczeń społecznych (emerytur, świadczeń przedemerytalnych). W IV kwartale 2008 r. te dwie przyczyny nieaktywności zawodowej wskazywane były odpowiednio przez 24,8% oraz 39,8% biernych zawodowo mieszkańców wsi (przed rokiem 24,6% i 36,8%). Stosunkowo wysoki jest też na wsi odsetek, biernych zawodowo z tytułu chorób i niepełnosprawności (17,5%). Odnosząc się do przyczyn nieposzukiwania pracy przez mieszkańców miast, odsetek kontynuujących naukę bądź uzupełniających kwalifikacje nie odbiegał od wielkości wykazanych na wsi, wyższy był natomiast, wynoszący 44,9%, odsetek

biernych zawodowo z tytułu przejścia na emeryturę. Różnice te widoczne są jeszcze bardziej w grupie biernych zawodowo będących w wieku produkcyjnym – w miastach emerytura jest przyczyną bierności dla 20,8% osób, na wsi dla 14,2%. Prezentując powyższe dane należy jednak podkreślić, że podobnie jak przed rokiem większość ludności biernej zawodowo mieszkała w miastach (62,5%).

Tab. 5. Bierni zawodowo

Wyszczególnienie	IV kwartał		IV kw. 2007 = 100
	2007	2008	
	w tysiącach		
Ogółem	14 416,0	14224,0	98,7
Miasto	9 029,0	8885	98,4
Wieś	5 387,0	5339	99,1

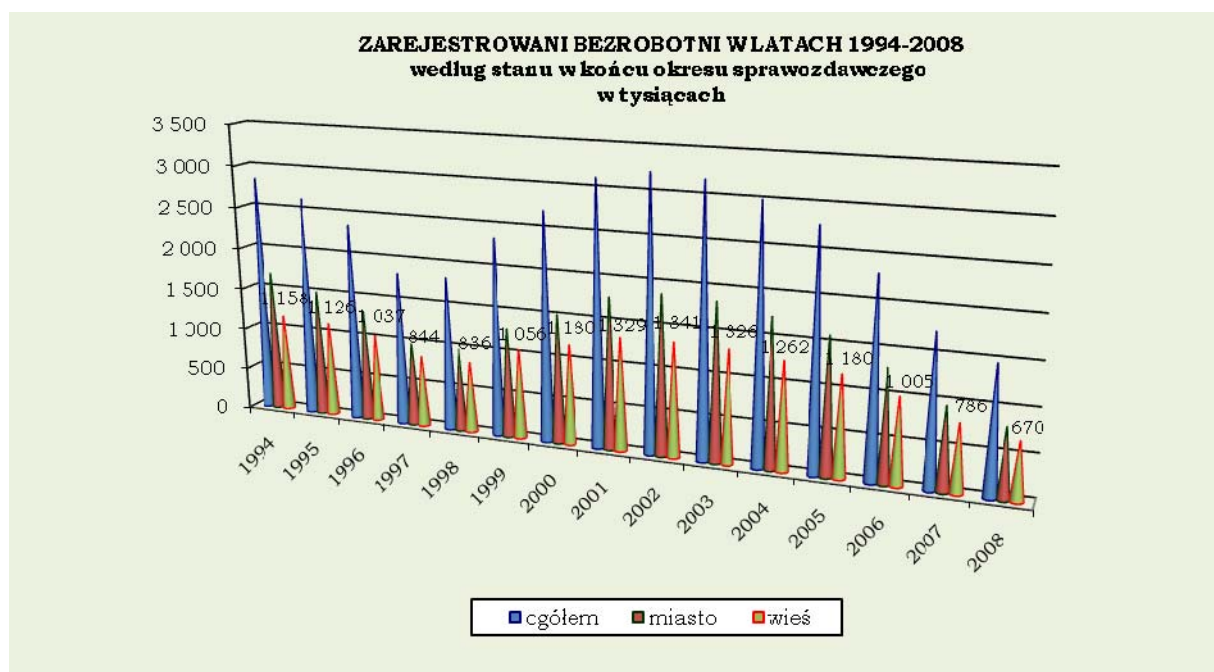
V. BEZROBOCIE REJESTROWANE LUDNOŚCI ZAMIESZKAŁEJ NA WSI

1. Poziom i natężenie bezrobocia

Rynek pracy jest obszarem, na którym spotykają się wszystkie zagadnienia dotyczące zatrudnienia, bezrobocia, polityki społecznej, jak również ogniskują problemy gospodarcze. Wielkość podaży i popytu na pracę, stopa bezrobocia, wiek, poziom wykształcenia i struktura zawodowa osób pozostających bez pracy dostarczają bowiem istotnych informacji o niedopasowaniach strukturalnych i trudnościach restrukturyzacyjnych w gospodarce.

Zapoczątkowany w Polsce w 1989 r. okres transformacji i wejścia na drogę gospodarki rynkowej wywołał istotne zmiany w różnych obszarach naszej rzeczywistości, w tym zwłaszcza społeczno-gospodarczej. Obok wielu korzystnych zmian w gospodarce, najbardziej dynamiczne, ale i dotkliwe przemiany dokonały się w sferze zatrudnienia i rynku pracy, który w bardzo krótkim czasie przekształcił się w rynek poważnego niedoboru popytu na pracę. Pojawiło się masowe bezrobocie, osiągające w latach 1993-1994 poziom prawie 3 mln osób. Tak znaczny wzrost bezrobocia w tym okresie był efektem przede wszystkim ograniczania nadmiernego zatrudnienia w gospodarce, wynikającego m.in. z jej prywatyzacji i restrukturyzacji. W pewnej mierze wynikał również z liberalnych przepisów, które stymulowały rejestrację części osób nie w celu poszukiwania pracy, lecz dla uzyskania zasiłku z tytułu bezrobocia. W kolejnych latach notowano okresy spadku i wzrostu liczby bezrobotnych. Obniżenia do poziomu poniżej 2 mln osób pod koniec lat dziewięćdziesiątych i ponownego, począwszy od 2001 r. wzrostu, do ponad 3 mln osób pozostających bez pracy. Stopa bezrobocia wynosiła wówczas 20,0% ludności aktywnej zawodowo i należała do najwyższych w Europie. Należy jednak zaznaczyć, że ostatnie lata charakteryzują się spadkiem bezrobocia. Pod koniec 2003 r. kształtowało się ono na poziomie 3.175,7 tys. osób, rok później już na poziomie 2.999,6 tys. W końcu 2007 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 1.746,6 tys. osób, czyli o 562,8 tys. osób, tj. o 24,4% mniej niż przed rokiem. Stopa bezrobocia w końcu 2007 r. wyniosła 11,4% i była o 3,4 punktu procentowego niższa niż w końcu 2006 r. W końcu 2008 r. bezrobocie w Polsce osiągnęło poziom 1.473,6 tys. osób i było o 272,8 tys. osób, tj. o 15,6% niższe niż w poprzednim roku. W omawianym roku zauważalne więc było spowolnienie spadku bezrobocia w odniesieniu do dwóch poprzednich lat.

Podobnym przemianom podlegała liczba bezrobotnych na wsi, z tym że procesy te odnotowywane są od 1994 r., w którym to informacje według miejsca zamieszkania wprowadzone zostały do statystyk Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej. W końcu 1994 r. bezrobotni mieszkańcy wsi w liczbie 1.157,9 tys. stanowili 40,8% wszystkich bezrobotnych. Tak jak bezrobocie ogółem, od tego okresu wiejski rynek pracy charakteryzował się spadkową tendencją liczby bezrobotnych. Pod koniec lat dziewięćdziesiątych nastąpił jednak ponowny gwałtowny wzrost jawnego bezrobocia na wsi. Wzrost ten utrzymywał się przez kolejne lata, a w maksymalnym punkcie (w 2002 r.) bezrobocie na obszarach wiejskich osiągnęło poziom ponad 1,3 mln osób. Od 2003 r. notowany był spadek liczby bezrobotnych zamieszkałych na wsi.

W końcu 2007 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 785,7 tys. bezrobotnych mieszkańców wsi. Na przestrzeni roku ich liczba zmniejszyła się o 218,9 tys., tj. o 21,8%. Natomiast w ciągu 2008 r. bezrobocie na wsi obniżyło się o 115,3 tys. osób, tj. o 14,7%. Na obszarach wiejskich obserwowane więc również było niższe w odniesieniu do poprzedniego okresu tempo jego spadku. Dynamika spadku bezrobocia na obszarach wiejskich była też słabsza niż w miastach, gdzie bezrobocie zmniejszyło się w tym okresie o 157,5 tys., tj. o 16,4%. Względny spadek liczby bezrobotnych mieszkańców wsi odnotowano we wszystkich województwach, przy czym największy w pomorskim (o 22,9%), łódzkim (o 21,2%) oraz opolskim

(o 19,8%), zaś najmniej zmniejszyła się liczba bezrobotnych w województwach świętokrzyskim (o 6,6%), podkarpackim (o 9,3%) i kujawsko-pomorskim (o 10,6%).

Tab. 6. Bezrobotni zamieszkali na wsi w latach 2007- 2008 według województw

stan w końcu roku

Wyszczególnienie	Bezrobotni zamieszkali na wsi			
	2007	2008	przyrost/spadek do poprzedniego roku	
	w tysiącach			w %
Polska	785,7	670,4	-115,3	-14,7
Dolnośląskie	45,5	40,6	-4,9	-10,8
Kujawsko-Pomorskie	56,6	50,6	-6,0	-10,6
Lubelskie	65,8	55,5	-10,3	-15,7
Lubuskie	23,1	20,3	-2,8	-12,1
Łódzkie	44,4	35,0	-9,4	-21,2
Małopolskie	61,6	54,3	-7,3	-11,9
Mazowieckie	99,6	82,5	-17,1	-17,2
Opolskie	19,7	15,8	-3,9	-19,8
Podkarpackie	79,9	72,5	-7,4	-9,3
Podlaskie	18,4	16,2	-2,2	-12,0
Pomorskie	42,0	32,4	-9,6	-22,9
Śląskie	32,2	26,2	-6,0	-18,6
Świętokrzyskie	46,8	43,7	-3,1	-6,6
Warmińsko-Mazurskie	51,4	44,0	-7,4	-14,4
Wielkopolskie	53,7	43,6	-10,1	-18,8
Zachodniopomorskie	45,1	37,2	-7,9	-17,5

Niższe tempo spadku bezrobocia na wsi spowodowało, że odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi wzrósł w ciągu roku o 0,5 punktu i ukształtował się na poziomie 45,5%. Należy tu podkreślić, że bezrobocie na wsi oscyluje stale wokół 41,0% - 46,0% ogólnego bezrobocia, a więc jest wyższe niż nie przekraczający 39,0% udział mieszkańców wsi w ogólnej liczbie ludności kraju. Świadczy to o większym natężeniu występowania zjawiska bezrobocia na wsi aniżeli w mieście. Istotne jest też przestrzenne zróżnicowanie natężenia bezrobocia na wsi. Procentowy udział mieszkańców wsi w ogólnej liczbie bezrobotnych oscylował od 21,3% do 62,8% i aż w 9 województwach przekraczał średnią dla kraju. Wyraźnie niski w porównaniu do pozostałych województw, odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi, zarejestrowano w końcu 2008 r. w województwie śląskim (wymienione 21,3%). Relatywnie niski występował też w województwach łódzkim, podlaskim i dolnośląskim, odpowiednio 35,3%, 35,4% i 35,6%. Odsetek bezrobotnych

zamieszkałych na wsi, przekraczający połowę ogólnej liczby bezrobotnych województwa, odnotowano natomiast w podkarpackim (62,8%), świętokrzyskim (56,3%), małopolskim (55,5%), lubelskim (54,6%), i warmińsko-mazurskim (50,4%). Wymienione województwa o najwyższym udziale bezrobotnych zamieszkałych na wsi w stosunku do ogółu bezrobotnych, poza warmińsko-mazurskim, charakteryzują się jednocześnie najwyższym udziałem ludności zamieszkałej na wsi w stosunku do ogólnej liczby ludności.

Należy w tym miejscu podkreślić, że rozpiętość ta była dużo wyższa w powiatach, najniższy odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi odnotowano w powiecie mikołowskim (9,6%), natomiast w powiatach skierniewickim, przemyskim i suwalskim wszyscy zarejestrowani w urzędach pracy bezrobotni byli mieszkańcami obszarów wiejskich, a w 31 powiatach poza wymienionymi odsetek ten przekroczył 80,0%.

Mając na uwadze natężenie bezrobocia, mierzone udziałem bezrobotnych do cywilnej ludności aktywnej zawodowo (stopa bezrobocia), nie jest ono różnicowane ze względu na stałe miejsce zamieszkania lub pobytu zarejestrowanych w urzędach pracy bezrobotnych. Niemniej jednak we wskazanych wyżej województwach o wysokim udziale bezrobotnych mieszkańców wsi, oprócz małopolskiego, stopa bezrobocia jawnego przekraczała średnią dla kraju (9,5%). Wyraźnie najwyższa wystąpiła w województwie warmińsko-mazurskim (16,8%), w świętokrzyskim, podkarpackim i lubelskim kształtowała się odpowiednio na poziomie 13,9%, 13,1% i 11,3%.

Biorąc natomiast pod uwagę stopę liczoną w odniesieniu do ludności pracującej poza rolnictwem indywidualnym, też bez podziału na miasto i wieś, w końcu 2008 r. wynosiła ona 12,7% i w stosunku do stanu w końcu 2007 r. zmniejszyła się o 2,9 punktu procentowego. Najwyższą stopę liczoną w stosunku do ludności pracującej poza rolnictwem indywidualnym, świadczącą pośrednio o wysokim bezrobociu ukrytym wśród ludności związanej z gospodarstwami rolnymi, bądź o braku równowagi między miejscami pracy w przemyśle, usługach i rolnictwie dla nierolniczej części mieszkańców wsi, odnotowano także w wymienionych wcześniej czterech województwach, tj. świętokrzyskim (24,3%), warmińsko-mazurskim (23,7%), podkarpackim (21,8%) oraz lubelskim (20,6%).

Choć stopa bezrobocia liczona w stosunku do ludności pracującej poza rolnictwem indywidualnym świadczy pośrednio o bezrobociu ukrytym na wsi, zjawiska tego nie można dokładnie określić między innymi z uwagi na to, że część ludności wiejskiej, mimo że stanowi niewykorzystaną siłę roboczą, nie spełnia kryterium niezbędnego do uzyskania statusu bezrobotnego, określonego przepisami ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (pkt 2 Uwagi metodyczne). Kryterium to dotyczy wielkości gospodarstwa rolnego, stąd w statystykach urzędów pracy wykazywane są jedynie osoby posiadające gospodarstwo rolne o powierzchni nieprzekraczającej 2 ha przeliczeniowych. Według stanu w końcu 2008 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 37,9 tys. osób posiadających takie gospodarstwo. Na przestrzeni roku ich liczba spadła o 4,4 tys. osób, tj. o 10,4%. Tempo spadku bezrobocia wśród tej subpopulacji było więc niższe niż ogółu bezrobotnych zamieszkałych na wsi, co znalazło odbicie we wzroście ich udziału wśród bezrobotnych mieszkańców wsi z 5,4% w końcu 2007 r., do 5,6% w końcu 2008 r. Najwyższy odsetek bezrobotnych posiadających gospodarstwo rolne w stosunku do ogółu bezrobotnych zamieszkałych na wsi odnotowano w województwach: świętokrzyskim (14,6%), podkarpackim (11,4%), łódzkim (11,1%), lubelskim (8,5%), najniższy w zachodniopomorskim (0,1%), lubuskim (0,2%), opolskim (0,4%) i warmińsko-mazurskim (0,6%).

Mając na uwadze powyższe dane można powiedzieć, że sytuacja ludności zamieszkałej na wsi pozostaje trudna, i że złożyły się na to różne przyczyny. Generalnie do najważniejszych przyczyn utrzymującego się od lat wysokiego bezrobocia ludności zamieszkałej na wsi nadal zaliczyć można:

- likwidację państwowych gospodarstw rolnych i brak do dnia dzisiejszego (mimo, że okres transformacji zapoczątkowany został 19 lat temu) alternatywnych rozwiązań zatrudnienia dla znacznej części osób z tych obszarów ,
- brak miejsc pracy zarówno na wsi jak i w miastach dla ludności nie związanej z gospodarstwami rolnymi, w wyniku likwidacji, prywatyzacji, czy restrukturyzacji przedsiębiorstw (w tym przede wszystkim redukcję zatrudnienia wśród ludności dwuzawodowej w przedsiębiorstwach państwowych, ograniczenie bądź likwidację miejsc pracy w usługach oraz obsłudze rolnictwa),

- ujawnienie się na rynku pracy dotychczas ukrytego bezrobocia w rolnictwie.

Największe nasilenie bezrobocia wśród mieszkańców wsi w roku 2008, tak jak i w roku poprzednim, występowało w województwach podkarpackim, świętokrzyskim, lubelskim, warmińsko-mazurskim i małopolskim. O ile w przypadku województwa warmińsko-mazurskiego dotyczy ono w znacznej przewadze bezrobocia jawnego, które dotknęło ludność pozarolniczą, głównie z obszarów popegeerowskich, to w odniesieniu do pozostałych czterech województw odnosi się zarówno do bezrobocia jawnego, jak i ukrytego. Jest to o tyle istotne, że wymienione województwa z pasa południowego i południowo-wschodniego, charakteryzują się jednocześnie najwyższym udziałem ludności zamieszkałej na wsi w stosunku do ogólnej liczby ludności oraz niekorzystną strukturą agrarną. Generalnie można jednak stwierdzić, że w trudniejszej sytuacji, wymagającej jednocześnie ze strony państwa stałych działań osłonowych, pozostaje ludność zamieszkała na wsi niezwiązana z gospodarstwami rolnymi.

2. Płynność bezrobocia

Dane z powiatowych urzędów pracy wskazują, że w omawianym 2008 roku, tak jak w roku poprzednim odnotowano osłabienie płynności bezrobocia. O ile w roku 2007 osłabienie to widoczne było zarówno na obszarach wiejskich, jak i w miastach i wynikało zarówno z niższego poziomu napływu oraz z niższego odpływu, o tyle w roku 2008 tendencje te zostały zachowane tylko w miastach. Na obszarach wiejskich odnotowano natomiast wzrost napływu, przy jednoczesnym spadku odpływu.

Na przestrzeni całego 2008r. do urzędów pracy zgłosiło się 991,7 tys. osób zamieszkałych na wsi, czyli o 11,6 tys. osób (o 1,2%) więcej niż w 2007 r. Z liczby tej status osoby bezrobotnej po raz pierwszy uzyskało 202,9 tys., a do ewidencji po raz kolejny powróciło 788,8 tys. osób, czyli aż 79,5% całego napływu tej populacji (w 2007 r. odsetek ten wynosił 80,2%).

Odpływ z bezrobocia wśród mieszkańców wsi wyniósł w omawianym okresie 1.107,0 tys. osób i był o 92,0 tys. (o 7,7%) niższy niż w poprzednim roku.

Biorąc pod uwagę przyczyny wyrejestrowań, najwięcej osób bezrobotnych zamieszkałych na wsi, opuściło rejestry z tytułu podjęcia pracy. W całym 2008 r. było

to 430,7 tys. osób, czyli 38,9% całego odpływu z bezrobocia tej populacji. Pracę niesubsydiowaną podjęło 345,1 tys. osób, natomiast pracę subsydiowaną 85,6 tys. osób. W porównaniu z 2007 r. liczba podjęć pracy ogółem była o 79,5 tys. osób niższa, przy czym spadek ten dotyczył podjęć pracy niesubsydiowanej (o 81,9 tys. osób), przy jednoczesnym niewielkim wzroście (o 2,4 tys. osób) podjęć pracy subsydiowanej.

Wymieniając inne poza pracą subsydiowaną formy aktywizacji kierowane do bezrobotnych (szkolenia, staże u pracodawcy, przygotowanie zawodowe w miejscu pracy, prace społecznie użyteczne), łącznie w 2008 r. podjęło je 203,2 tys. bezrobotnych zamieszkałych na wsi. W odniesieniu do poprzedniego roku oznacza to, że z wymienionych form skorzystało o 3,6 tys. (o 1,8%) bezrobotnych z obszarów wiejskich więcej. Osoby wyłączone z tego tytułu z ewidencji urzędów pracy stanowiły 18,3% całego odpływu tej populacji. Mimo, że rok 2008 był kolejnym rokiem, w którym obserwowano wzrost liczby bezrobotnych mieszkańców wsi korzystających z aktywnych form przeciwdziałania bezrobociu, to jednak wzrost ten był wyraźnie niższy niż w 2007 r., kiedy to kształtował się na poziomie 12,5% w odniesieniu do poprzedniego roku.

W 2008 r. status bezrobotnego z powodu podjęcia nauki utraciło 2,6 tys. osób, czyli o 0,2 tys. osób (o 8,3%) mniej niż przed rokiem. Bezrobotni zamieszkali na wsi podejmujący naukę, tak jak przed rokiem, stanowili zaledwie 0,2% wyrejestrowań tej populacji.

Z tytułu ukończenia 60/65 lat, nabycia praw emerytalnych lub rentowych oraz nabycia praw do świadczenia przedemerytalnego wyrejestrowano 10,8 tys. osób, tj. o 0,3 tys. (o 3,3%) więcej niż w poprzednim roku. Był to niecały procent z ogółu wyrejestrowanych z ewidencji bezrobotnych mieszkańców wsi. Odsetek wyrejestrowanych z wymienionych tytułów nie uległ w stosunku do poprzedniego roku zmianie.

Dobrowolnie ze statusu bezrobotnego zrezygnowało w omawianym okresie 70,9 tys. osób, co stanowiło 6,4% całego odpływu tej kategorii bezrobotnych. W roku poprzednim wyrejestrowano z tego powodu 57,0 tys. osób (4,8%).

Relatywnie wysoki był odsetek wyłączeń z powodu niepotwierdzenia gotowości do pracy. W ciągu całego 2008 r. wyrejestrowano z tego tytułu 329,7 tys. osób, czyli 29,8% odpływu tej populacji (w 2007 r. 349,1 tys. osób, tj. 29,1%).

Zwiększenie napływu oraz spadek odpływu wskazują, że w rejestrach pozostają lub trafiają do niego (z tego w dużej mierze po raz kolejny) osoby, które pomimo poprawy sytuacji na rynku pracy nie mają możliwości znalezienia zatrudnienia bądź nie są gotowe do podjęcia pracy. Dalszy spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych na obszarach wiejskich będzie zatem w większym stopniu zależny od dynamiki napływu, co przy jej zwiększeniu i obserwowanym od drugiego półrocza 2008 r. spowolnieniu wzrostu gospodarczego, wydaje się być trudnym (zwłaszcza w najbliższej przyszłości) do osiągnięcia.

Odnosząc się do płynności bezrobocia na wsi, napływ tej populacji w 2008 r. stanowił 40,0% całego napływu bezrobotnych w tym okresie. Odsetek osób napływających do bezrobocia na wsi był więc zdecydowanie niższy niż w miastach. Równocześnie, w stosunku do 2007 r., odnotowano zwiększenie napływu bezrobotnych zamieszkałych na wsi – o 1,2%, podczas gdy w miastach jego zmniejszenie - o 1,7%.

Odpływ z bezrobocia z obszarów wiejskich stanowił 40,3% ogółu wyrejestrowanych bezrobotnych. W stosunku do poprzedniego roku był niższy o 7,7%, podczas gdy w miastach o 11,5%. Zarówno odsetek wyrejestrowań jak i tempo wyrejestrowań bezrobotnych zamieszkałych na wsi były więc zdecydowanie niższe niż w miastach.

Niekorzystna w stosunku do bezrobotnych mieszkańców miast była również struktura wyrejestrowań. Podjęcia pracy przez bezrobotnych z obszarów wiejskich stanowiły 40,9% wszystkich podjęć pracy w 2008 r. Należy przy tym podkreślić, że niższy niż w miastach był zarówno odsetek podjęć pracy subsydiowanej (45,8% wyrejestrowań z tego tytułu), jak i podjęć pracy niesubsydiowanej (39,9%). Istotne przy tym, że w odpływie z tytułu podjęcia pracy subsydiowanej, relatywnie wyższy niż w miastach był jedynie odsetek skierowań do robót publicznych (58,7%) oraz do prac interwencyjnych (50,7%). Natomiast znacznie mniej bezrobotnych w stosunku do zamieszkałych w miastach zdecydowało się rozpocząć działalność gospodarczą na własny rachunek (jedynie 38,3% ogółu wyrejestrowanych z tego tytułu). Mniejsze też było zainteresowanie pracodawców tworzeniem miejsc pracy na obszarach wiejskich – odsetek bezrobotnych zatrudnionych na refundowanych miejscach pracy wyniósł na wsi 38,5%, podczas gdy w miastach 61,5%. Odnosząc się natomiast do podjęć pracy niesubsydiowanej, jedynie podjęcia pracy sezonowej, a więc nie gwarantującej

stałego zmniejszenia bezrobocia, były na wsi wyższe i wyniosły 51,7% całego odpływu z tego tytułu.

Tab. 7. Płynność bezrobocia na obszarach wiejskich w 2008 r.

Wyszczególnienie	Napływ i odpływ bezrobotnych		
	ogółem	zamieszkali na wsi	odsetek zamieszkałych na wsi do ogółem
	w tysiącach		w %
Napływ	2 476,6	991,7	40,0
po raz pierwszy	488,6	202,9	41,5
po raz kolejny	1 988,0	788,8	39,7
Odpływ	2 749,4	1 107,0	40,3
w tym z powodu			
podjęcia pracy	1 052,1	430,7	40,9
z tego			
pracy niesubsydiowanej	865,4	345,1	39,9
w tym sezonowej	65,4	33,8	51,7
pracy subsydiowanej	186,7	85,6	45,8
z tego			
prac interwencyjnych	46,0	23,3	50,7
robót publicznych	44,5	26,1	58,7
podjęcia działalności gospodarczej	51,9	19,9	38,3
podjęcia pracy w ramach refundacji kosztów zatrudnienia bezrobotnego	39,7	15,3	38,5
innych prac	4,4	1,0	22,7
rozpoczęcia szkolenia	168,4	60,2	35,7
rozpoczęcia stażu	169,9	77,3	45,5
rozpoczęcia przygotowania zawodowego w miejscu pracy	79,4	34,7	43,7
rozpoczęcia pracy społecznie użytecznej	63,8	30,9	48,4
niepotwierdzenia gotowości do podjęcia pracy	874,9	329,8	37,7
dobrowolnej rezygnacji ze statusu bezrobotnego	150,9	70,9	47,0
podjęcia nauki	6,1	2,6	42,6
ukończenia 60/65 lat	5,4	1,6	29,6
nabycia praw emerytalnych lub rentowych	17,2	5,7	33,1
nabycia prawa do świadczenia przedemerytalnego	10,1	3,5	34,7
innych przyczyn	151,2	59,1	39,1

Tendencje w strukturze wyrejestrowań bezrobotnych z obszarów wiejskich w odniesieniu do bezrobotnych mieszkańców miast nie uległy zmianie, nie mniej

jednak nieco wyższy niż przed rokiem był odsetek wyrejestrowań z tytułu podjęcia pracy (o 0,6 punktu), zarówno niesubsydiowanej (o 0,4 punktu) jak i subsydiowanej (o 1,0 punktu), w tym prac interwencyjnych oraz robót publicznych (odpowiednio o 1,3 i o 2,0 punktu).

Bezrobotni z obszarów wiejskich stanowili 37,7% ogółu bezrobotnych wyrejestrowanych w 2008 r. z powodu niepotwierdzenia gotowości do podjęcia pracy, zaś odsetek tych, którzy dobrowolnie zrezygnowali ze statusu bezrobotnego kształtował się na poziomie 47,0%. Oznacza to, wzrost wyrejestrowań z wymienionych tytułów odpowiednio o 0,9 i o 3,7 punktu procentowego.

Można więc stwierdzić, że pozostawanie tej populacji w rejestrach urzędów pracy, mimo poprawy sytuacji na rynku pracy, wynika przede wszystkim z trudności w znalezieniu zatrudnienia. Wzrost odsetka bezrobotnych zamieszkałych na wsi, wysoki odsetek bezrobotnych powracających do rejestracji, niekorzystna w stosunku do mieszkańców miast struktura wyrejestrowań (w tym zwłaszcza podjęć pracy), jak i wymieniony wcześniej wzrost odsetka niewyrażających gotowości do podjęcia pracy potwierdzają, że wychodzenie z bezrobocia na obszarach wiejskich jest o wiele trudniejsze i wolniejsze, i że o skali bezrobocia w większym stopniu na wsi niż w miastach decydować będzie ograniczanie do niego napływu. Istotne jest pokazanie w tym miejscu kształtowania się poziomu wskaźnika płynności rynku pracy, czyli udziału bezrobotnych, którzy w ciągu roku podjęli pracę do liczby nowozarejestrowanych w tym samym okresie. W 2007 r. w porównaniu do poprzedniego roku wskaźnik ten spadł w miastach o 1,8 punktu (z 51,8% do 50,0%), natomiast na wsi o 1,6 punktu (z 53,6% do 52,1%). W 2008 r. kształtował się w miastach na poziomie 41,9%, natomiast na wsi na poziomie 43,4%. Oznacza to, że rok 2008 był kolejnym, w którym mniej bezrobotnych podjęło pracę w stosunku do rejestrujących się. Wskaźnik ten na wsi kształtował się co prawda na wyższym poziomie, ale i wyższe niż w miastach było tempo jego obniżenia się.

3. Zróżnicowanie bezrobotnych zamieszkałych na wsi według wybranych cech demograficzno-społecznych

Głównymi cechami różnicującymi bezrobotnych i jednocześnie determinującymi ich pozycję na rynku pracy są płeć, wiek, poziom wykształcenia, staż pracy oraz czas pozostawania bez pracy. Biorąc pod uwagę powyższe uwarunkowania, sytuację na

ryнку pracy i niejednakowe szanse osób pozostających bez pracy na znalezienie zatrudnienia, ustawodawca wyodrębnił grupy osób „będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy”. Zgodnie z art. 49 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2008 r. Nr 69, poz. 415, z późn. zm.) do osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy w 2008 r. zaliczane były następujące osoby bezrobotne: do 25 roku życia, powyżej 50 roku życia, długotrwale bezrobotne, bez kwalifikacji zawodowych, samotnie wychowujące co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia, bez kwalifikacji zawodowych, bez doświadczenia zawodowego, bez wykształcenia średniego, które po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęły zatrudnienia, niepełnosprawni, oraz kobiety które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka (pkt 3 Uwagi metodyczne).

W stosunku do takich osób powiatowy urząd pracy w okresie do 6 miesięcy od dnia rejestracji (a przypadku długotrwale bezrobotnych pobierających świadczenia z pomocy społecznej lub realizujących indywidualny program usamodzielniania, w okresie 6 miesięcy od dnia utraty prawa do zasiłku z powodu upływu okresu jego pobierania), powinien przedstawić propozycję zatrudnienia, innej pracy zarobkowej, stażu, odbycia przygotowania zawodowego w miejscu pracy lub zatrudnienia w ramach prac interwencyjnych lub robót publicznych.

3.1. Płeć. Bezrobotne kobiety na obszarach wiejskich

Analiza bezrobocia rejestrowanego według płci pokazuje, że od początku lat dziewięćdziesiątych charakteryzuje się ono nadreprezentacją kobiet. Biorąc pod uwagę wymienione wcześniej kolejne okresy kształtowania się poziomu bezrobocia, a zwłaszcza jego obniżanie się w ostatnich latach, widać że tempo spadku liczby bezrobotnych było wyraźnie słabsze wśród kobiet. Tendencje te utrzymywały się do końca 2007 r., w omawianym 2008 r. zostały jednak odwrócone. Bezrobocie wśród mężczyzn zmniejszyło się w tym okresie o 12,2%, natomiast wśród kobiet o 18,1%. Skutkowało to spadkiem udziału kobiet wśród ogółu zarejestrowanych bezrobotnych. W końcu 2008 r. bezrobotne kobiety, w liczbie 833,4 tys., stanowiły 56,6% bezrobotnych ogółem, podczas gdy w końcu 2007 r. – 58,2%.

Należy przy tym zaznaczyć, że zarówno spadek liczby bezrobotnych kobiet, jak i ich procentowy udział w bezrobociu, były zróżnicowane terytorialnie. Najwyższe tempo spadku bezrobocia wśród kobiet odnotowano w województwach śląskim (28,0%), pomorskim (24,7%), wielkopolskim (23,8%) i zachodniopomorskim (22,2%), najmniej

zaś liczba bezrobotnych kobiet zmniejszyła się w świętokrzyskim (7,2%), podlaskim (11,5%), podkarpackim (12,3%) oraz dolnośląskim (12,9%). Najwyższy odsetek bezrobotnych kobiet zanotowano w województwach pomorskim (62,4%), wielkopolskim (61,9%), kujawsko-pomorskim (59,8%), śląskim (59,5%), najniższy w podlaskim (50,4%), mazowieckim (52,6%), łódzkim (53,0%) i lubelskim (53,1%). Należy przy tym wyraźnie zaznaczyć, że mimo szybszego tempa spadku bezrobocia wśród kobiet, nadal we wszystkich województwach stanowią one ponad połowę ogółu bezrobotnych.

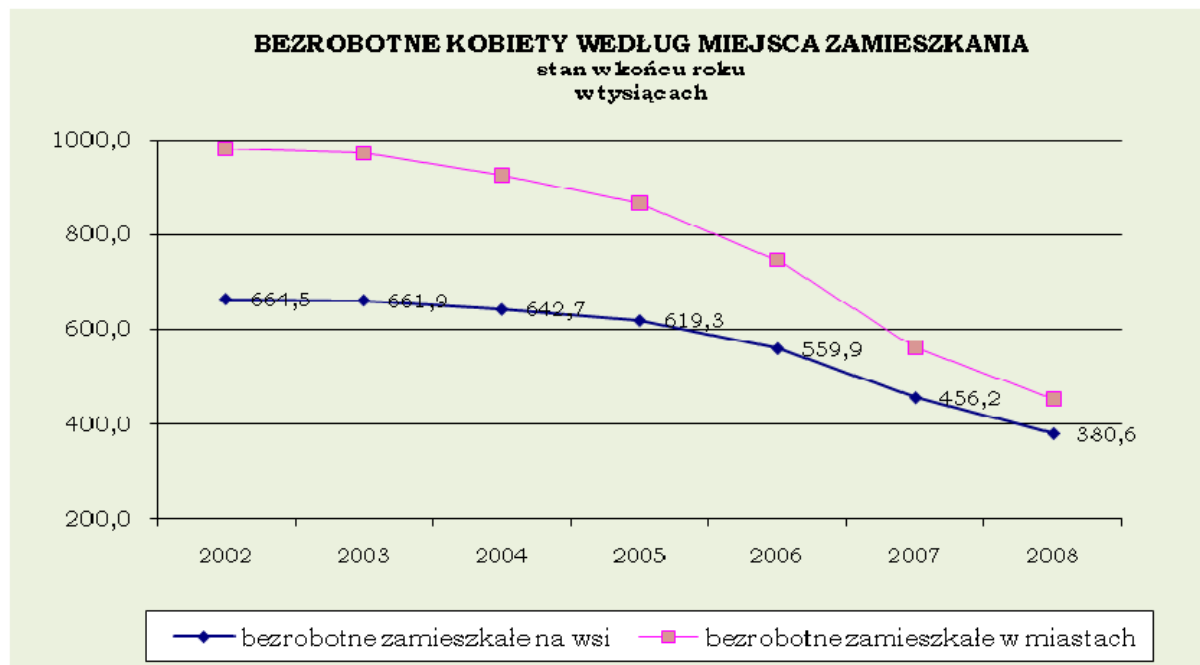
Zarejestrowane w urzędach pracy bezrobotne kobiety są generalnie młodsze od bezrobotnych mężczyzn. W końcu 2008 r., kobiety w wieku 18-24 lata stanowiły 59,2% ogólnej liczby bezrobotnych w tym przedziale wiekowym. Są też lepiej wykształcone – stanowiły bowiem 66,6% bezrobotnych z wykształceniem wyższym oraz 66,9% bezrobotnych posiadających wykształcenie średnie. Niestety, mimo potencjalnie pozytywnych cech na znalezienie pracy, jakimi są młody wiek i wyższy poziom wykształcenia, odsetek kobiet poszukujących pracy powyżej 12 miesięcy pozostawał dużo większy niż mężczyzn. W końcu 2008 r. udział kobiet w tej kategorii bezrobotnych wynosił 64,0%. W stosunku do poprzedniego roku proporcje te nie uległy radykalnej zmianie, nie mniej jednak udział procentowy kobiet według wymienionych cech był niższy niż w końcu 2007 r., kiedy to wynosił odpowiednio 60,2% ogółu bezrobotnych w wieku 18-24 lata, 67,6% ogółu z wykształceniem wyższym i 68,9% z wykształceniem średnim oraz 64,9% pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy.

Odnosząc się do bezrobocia na obszarach wiejskich, w końcu 2008 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 380,6 tys. kobiet zamieszkałych na wsi. Stanowiły one 25,8% ogółu bezrobotnych, 45,7% bezrobotnych kobiet oraz 56,8% ogółu bezrobotnych mieszkańców wsi. Widać więc, że w populacji bezrobotnych zamieszkałych na wsi wyraźnie przeważają kobiety. W porównaniu z końcem 2007 r. ich liczba spadła o 75,6 tys., tj. o 16,6%, zmniejszył się również o 1,3 punktu, udział kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych z obszarów wiejskich. Tempo spadku bezrobocia wśród kobiet zamieszkałych na wsi było dużo słabsze niż bezrobotnych mieszkanki miast, których liczba w porównywanym okresie spadła o 19,3%.

Biorąc pod uwagę przestrzenne zróżnicowanie bezrobocia kobiet na wsi, najwyższy ich odsetek zanotowano w województwach: pomorskim (64,1%), wielkopolskim

(63,5%), kujawsko-pomorskim (60,7%), zachodniopomorskim (60,1%), relatywnie najniższy w podlaskim (48,9%), mazowieckim (51,7%), łódzkim (52,6%) oraz lubelskim (52,7%).

Najwyższe tempo spadku bezrobocia wśród kobiet wiejskich odnotowano w województwach: pomorskim (o 24,9%), wielkopolskim (o 23,1%), opolskim (o 22,0%), śląskim (o 20,7%), najniższe w świętokrzyskim, podkarpackim, kujawsko-pomorskim oraz dolnośląskim, odpowiednio o 5,9%, 12,9%, 13,1% i 13,2%. Widać wyraźnie, że województwa pomorskie, wielkopolskie i kujawsko-pomorskie należą do województw o wyraźnej przewadze kobiet w strukturze bezrobotnych, w tym także na obszarach wiejskich.

Biorąc pod uwagę strukturę wiekową bezrobotnych kobiet zamieszkałych na wsi, według stanu w końcu 2008 r., największy ich odsetek lokował się w przedziale 25-34 lata oraz 18-24 lata, odpowiednio na poziomie 32,0% i 25,9%. Na przestrzeni roku zmniejszył się udział kobiet w grupach wiekowych 25-34 lata, 35-44 lata oraz 45-54 lata, wzrósł natomiast w najstarszej oraz najmłodszej grupie wiekowej, odpowiednio o 0,1 punktu do poziomu 5,5% w grupie 55-59 lat i o 1,9 punktu w grupie 18-24 lata.. Generalnie nadal populacja bezrobotnych mieszkanek wsi, tak jak i ogółu ludności wiejskiej pozostaje młodsza niż w miastach, gdzie udział bezrobotnych kobiet

w wieku 18-24 lata oraz 25-34 lata wynosił pod koniec omawianego roku odpowiednio 18,0% i 30,8%.

Mniej korzystna z punktu widzenia potencjalnych zasobów pracy pozostaje dla bezrobotnych mieszkanek wsi struktura wykształcenia. W końcu 2008 r., 57,1% z nich posiadało wykształcenie poniżej średniego, 7,0% wyższe, podczas gdy w miastach proporcje te wyglądały następująco: 12,5% bezrobotnych kobiet legitymowało się wykształceniem wyższym, 47,1% mniej niż średnim. Należy też zaznaczyć, że zarówno w miastach jak i na wsi zanotowano, w odniesieniu do końca 2007 r., wzrost odsetka kobiet z wykształceniem wyższym (odpowiednio o 2,4 i o 1,5 punktu procentowego), oraz spadek odsetka bezrobotnych z wykształceniem poniżej średniego (odpowiednio o 3,3 i o 3,8 punktu). Słabszy wzrost udziału procentowego kobiet zamieszkałych na wsi legitymujących się wykształceniem wyższym oraz silniejszy spadek udziału procentowego kobiet o najniższym poziomie wykształcenia należy uznać za pozytywną przesłankę zmian w strukturze bezrobocia kobiet z obszarów wiejskich.

Dużo wyższy na wsi niż w miastach pozostaje natomiast odsetek kobiet poszukujących pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się w urzędzie pracy. W końcu 2008 r. stanowiły one 41,6% bezrobotnych mieszanek wsi, podczas gdy w miastach 35,9%. Na przestrzeni omawianego roku odsetek ten uległ znacznemu zmniejszeniu, tak w miastach (o 11,8 punktu), jak i na wsi (o 11,7 punktu). Zmniejszenie odsetka pozostających bez pracy ponad rok, podobnie jak wymienione wyżej zmiany w strukturze wykształcenia, jest kolejną pozytywną zmianą w bezrobociu kobiet zamieszkałych na wsi.

Analizując strukturę bezrobocia wśród kobiet z terenów wiejskich należy też podkreślić, że w największym stopniu bezrobocie dotyka osoby bez doświadczenia zawodowego oraz z krótkim stażem pracy. W końcu 2008 r. prawie co trzecia bezrobotna zamieszkała na wsi (30,3%) nie posiadała żadnego doświadczenia zawodowego (brak stażu), a odsetek bezrobotnych ze stażem do 5 lat pracy kształtował się na poziomie 37,5%. Wśród bezrobotnych mieszanek miast proporcje te kształtowały się następująco – 21,2% nie posiadało żadnego stażu pracy, 35,4% staż do 5 lat.

3.2. Struktura bezrobotnych zamieszkałych na wsi według wieku

W okresie ostatnich kilku lat, a zwłaszcza w latach 2003-2007, kiedy to obserwowany był ogólny spadek bezrobocia, najliczniejsze grupy bezrobotnych zamieszkałych na wsi stanowiły osoby w wieku 25-34 lata oraz w wieku 18-24 lata, a więc zdecydowanie młode. Stosunkowo wysoki był również odsetek bezrobotnych w grupie wiekowej 45-54 lata. Podkreślić jednak należy, że w wymienionym okresie czasu, udział bezrobotnych z najmłodszych grup wiekowych w ogólnej liczbie bezrobotnych mieszkańców wsi systematycznie się zmniejszał. Następował natomiast wzrost udziału bezrobotnych w starszych kategoriach wiekowych.

Tendencje te zostały utrzymane w 2008 roku. Najliczniejsze grupy wśród bezrobotnych mieszkańców wsi nadal stanowiły osoby w przedziałach wiekowych 25-34 lata oraz 18-24 lata. Według stanu w końcu omawianego okresu, 28,8% (192,5 tys.) z ogółu bezrobotnych z obszarów wiejskich legitymowało się wiekiem 25-34 lata, a 24,6% (165,2 tys.) wiekiem z przedziału 18-24 lata. Ponad połowa bezrobotnych mieszkańców wsi nie przekroczyła więc 35 roku życia. Relatywnie wysoki, na poziomie 20,6% (137,9 tys.), pozostawał też odsetek osób z grupy wiekowej 45-54 lata. Najmniej liczną grupę stanowiły osoby w wieku 60-64 lata - 1,0% ogółu bezrobotnych zamieszkałych na wsi.

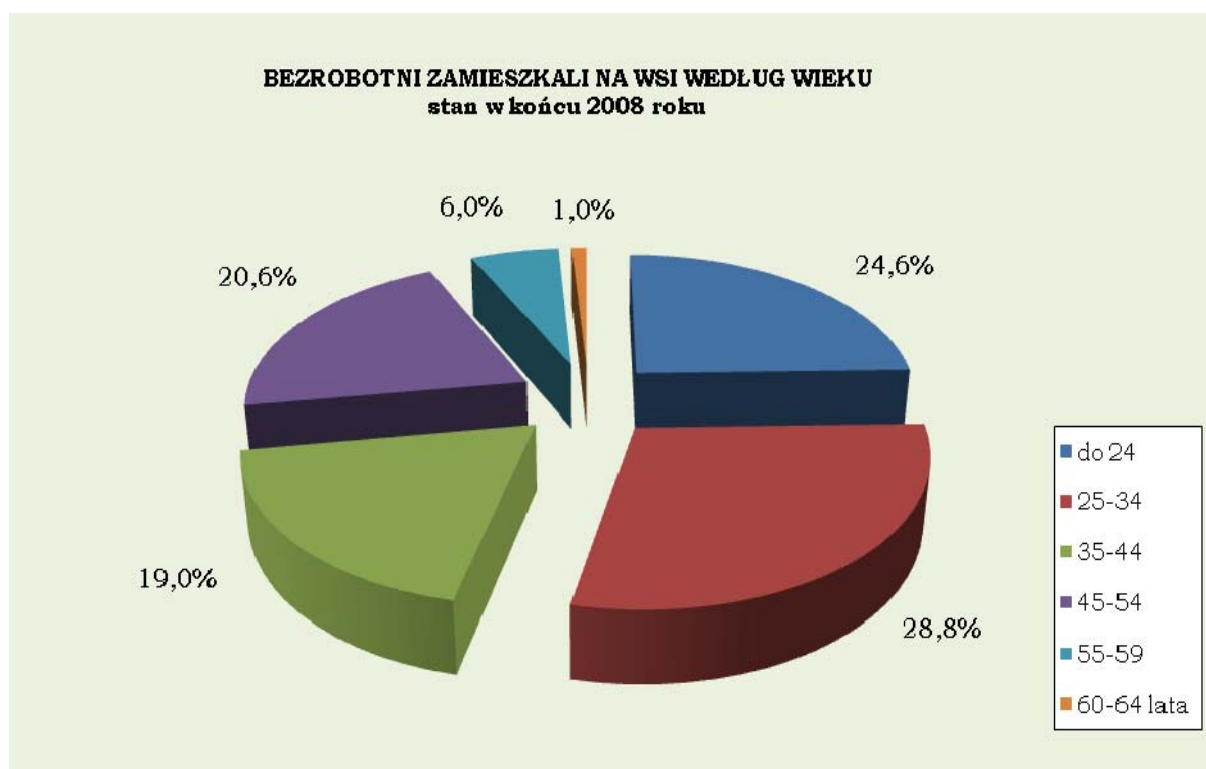
Tab. 8. Struktura bezrobotnych zamieszkałych na wsi według wieku

stan w końcu roku

Wyszczególnienie	Bezrobotni zamieszkali na wsi					
	2007		2008		przyrost/spadek do poprzedniego roku	
	w tys.	w %	w tys.	w %	w tys.	w pkt.
Ogółem	785,7	100,0	670,4	100,0	-115,3	x
z tego wiek w latach						
18-24	182,3	23,2	165,2	24,6	-17,1	1,4
25-34	226,2	28,8	192,5	28,8	-33,7	0,0
35-44	155,0	19,7	127,7	19,0	-27,3	-0,7
45-54	170,4	21,7	137,9	20,6	-32,5	-1,1
55-59	44,1	5,6	40,2	6,0	-3,9	0,4
60-64	7,7	1,0	6,9	1,0	-0,8	0,0

W porównaniu do stanu sprzed roku, spadek bezwzględnej liczby bezrobotnych zamieszkałych na wsi, wynikający pośrednio z obniżenia się ogólnego poziomu bezrobocia, miał miejsce we wszystkich kategoriach wiekowych. Tempo spadku bezrobocia nie było jednak równomierne dla wszystkich grup, co znalazło odbicie w kształtowaniu się ich struktury.

Na przestrzeni roku odnotowano bowiem wzrost udziału procentowego bezrobotnych w wieku 18-24 lata oraz 55-59 lat, odpowiednio o 1,4 i o 0,4 punktu procentowego. Na niezmiennym poziomie pozostawał odsetek, najliczniejszej wśród bezrobotnych zamieszkałych na wsi, grupy wiekowej 25-34 lata oraz „najstarszej” grupy wiekowej 60-64 lata. Zmniejszył się odsetek bezrobotnych w grupach wiekowych 35-44 i 45-54 lata, odpowiednio o 0,7 i o 1,1 punktu.

Zachodzące zmiany demograficzne znajdują bezpośrednie odbicie w strukturze wiekowej bezrobotnych. Do końca 2007 roku średni wiek zarejestrowanych bezrobotnych systematycznie wzrastał. W końcu 2002 r., roku najwyższego poziomu bezrobocia w kraju, wynosił 34,5 lat. W końcu 2007 r. - 37,7 lat, natomiast w końcu 2008 r. zmniejszył się do 37,2 lat. Średni wiek bezrobotnych z obszarów wiejskich wynosił w omawianym okresie 35,9 lat (wobec 36,1 lat w 2007 r.).

Tab. 9. Średni wiek bezrobotnych zamieszkałych na wsi (w latach)

Wyszczególnienie	2007	2008
Ogółem	37,7	37,2
Miasta	39,0	38,4
Wieś	36,1	35,9

Obniżenie się średniego wieku bezrobotnych wynika z faktu, że w omawianym roku w przeciwieństwie do lat poprzednich odnotowano wzrost bezrobocia (w tym zwłaszcza w miastach) w młodszych kategoriach wiekowych. Generalnie jednak zarówno na obszarach wiejskich jak i w miastach, tak jak proces starzenia się społeczeństwa, zauważalny jest proces starzenia się bezrobotnych, wyrażający się wzrostem udziału procentowego osób powyżej 55 roku życia w bezrobociu ogółem. Należy jednak podkreślić, że wzrost ten był w 2008 r. nieznaczny (o 0,1 punktu w miastach i o 0,4 punktu na wsi), i że odsetek bezrobotnych w wieku mobilnym pozostaje na wsi wyższy niż w miastach, na niższym natomiast poziomie kształtuje się odsetek osób w starszych grupach wiekowych, tj. powyżej 55 roku życia. W końcu 2008 r. bezrobotni mieszkańcy wsi w wieku mobilnym, tj. do 44 roku życia, stanowili 72,3% ogółu bezrobotnych z terenów wiejskich, podczas gdy w miastach 63,7%. Odsetek bezrobotnych powyżej 55 roku życia wynosił na wsi 7,0% w miastach 10,2%. Potencjalnie więc struktura wiekowa bezrobotnych na obszarach wiejskich wydaje się być korzystniejsza niż w miastach.

3.3. Bezrobotni zamieszkali na wsi według poziomu wykształcenia

Wykształcenie jest czynnikiem bardziej niż wiek różnicującym sytuację bezrobotnego na rynku pracy. Pracodawcy tworząc nowe miejsca pracy, oczekują od potencjalnych pracowników wyższych kwalifikacji niż te, jakie stawiane były w odniesieniu do miejsc pracy już istniejących. Ograniczona w stosunku do podaży siły roboczej liczba miejsc pracy oraz występująca na rynku pracy konkurencja, powodują większe trudności w znalezieniu pracy przede wszystkim przez osoby, które pracę utraciły i mają niski poziom wykształcenia, ale i przez osoby dotychczas nie pracujące, wchodzące na rynek pracy. Sytuacja ta sprawia, że coraz więcej osób, w tym także zamieszkałych na wsi podwyższa swoje kwalifikacje. Powoduje jednak równocześnie, że większa liczba osób mimo relatywnie wysokiego poziomu wykształcenia nie może znaleźć pracy tym bardziej, że w 2008 r. odnotowano

spowolnienie tempa wzrostu gospodarczego. Znajduje to odzwierciedlenie w systematycznym w ostatnich latach wzroście udziału osób z wykształceniem wyższym w ogólnej liczbie bezrobotnych. Wzrost ten dotyczy zarówno bezrobotnych zamieszkałych w miastach, jak i na wsi. Podkreślić jednak należy, że pomimo występujących tendencji wzrostowych w tym zakresie, poziom wykształcenia bezrobotnych zamieszkałych na terenach wiejskich pozostaje niższy niż w miastach.

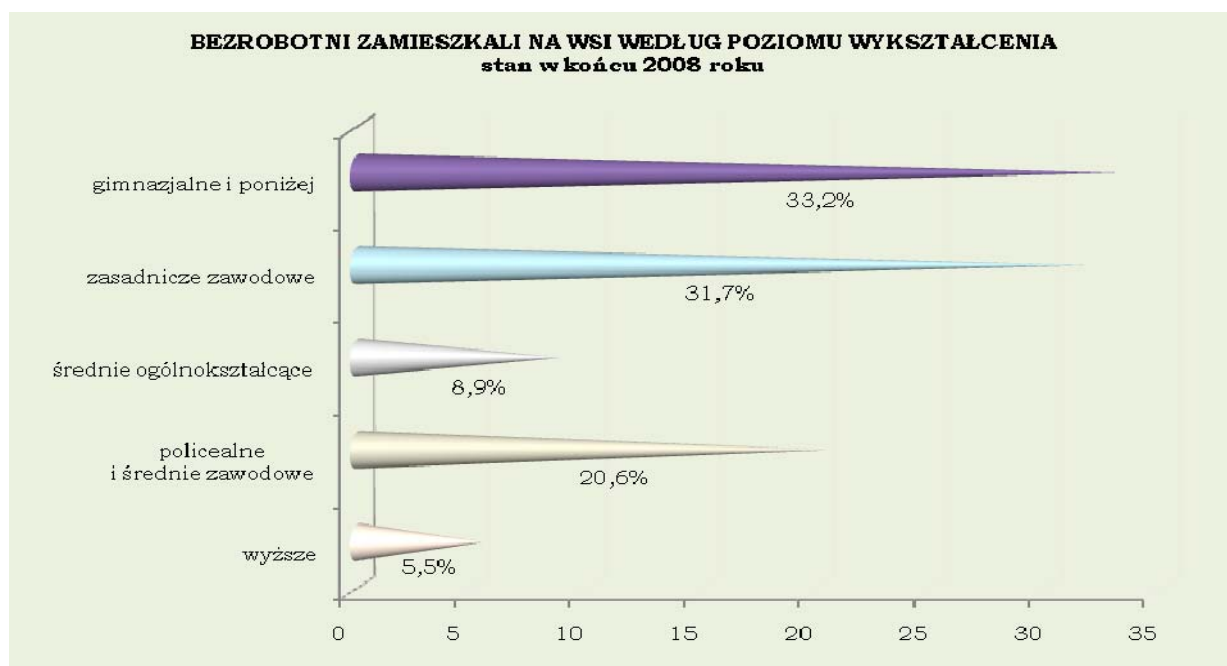
Tab. 10. Bezrobotni zamieszkali na wsi według poziomu wykształcenia

stan w końcu roku

Wykształcenie	Bezrobotni zamieszkali na wsi					
	2007		2008		przyrost/spadek do poprzedniego roku	
	w tys.	w %	w tys.	w %	w tys.	w pkt.
Ogółem	785,7	100,0	670,4	100,0	-115,3	x
z tego poziom wykształcenia						
wyższe	33,9	4,3	37,1	5,5	3,2	1,2
policealne i średnie zawodowe	157,0	20,0	138,4	20,6	-18,6	0,6
średnie ogólnokształcące	60,0	7,6	59,7	8,9	-0,3	1,3
zasadnicze zawodowe	256,1	32,6	212,3	31,7	-43,8	-0,9
gimnazjalne i poniżej	278,7	35,5	222,9	33,3	-55,8	-2,2

W końcu 2008 r. najliczniejszą grupę wśród bezrobotnych zamieszkałych na wsi stanowiły osoby posiadające wykształcenie gimnazjalne i poniżej gimnazjalnego oraz zasadnicze zawodowe – odpowiednio 33,3% oraz 31,7% , natomiast 5,5% posiadało wykształcenie wyższe. W miastach odsetek osób o najniższym poziomie wykształcenia tj. gimnazjalnym i poniżej wynosił 28,1%, wykształcenie zasadnicze zawodowe posiadało 26,1% bezrobotnych, natomiast aż 10,9% wyższe. Należy przy tym podkreślić, że mimo bezwzględnego obniżenia się bezrobocia na wsi, w jego strukturze według poziomu wykształcenia, spadek udziału procentowego odnotowano w grupie legitymującej się wykształceniem zasadniczym zawodowym (o 0,9 punktu) oraz w grupie o wykształceniu gimnazjalnym i poniżej gimnazjalnego (o 2,2 punktu). W pozostałych grupach udział procentowy w stosunku do ogólnej liczby bezrobotnych mieszkańców wsi wzrósł, w największym stopniu w grupie z wykształceniem średnim ogólnokształcącym (o 1,3 punktu), wyższym (o 1,2 punktu), oraz policealnym średnim zawodowym (o 0,6 punktu). Istotne jest jednak, że

na przestrzeni omawianego roku przyrost odsetka bezrobotnych z wyższym wykształceniem był na wsi niższy, w miastach wzrósł bowiem o 1,9 punktu. Struktura bezrobotnych zamieszkałych na wsi pod względem poziomu wykształcenia, tak jak i struktura ludności z tych obszarów nadal kształtuje się niekorzystnie w stosunku do miast. W liczbie bezrobotnych na wsi, podobnie jak w roku poprzednim, przeważają osoby o najniższym poziomie wykształcenia, wzrósł również odsetek osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym, a więc grup, których szanse na znalezienie pracy są mniejsze niż pozostałych.

3.4. Bezrobotni mieszkańcy wsi według czasu pozostawania bez pracy

Długo pozostawanie bez pracy zmniejsza szanse na znalezienie nowego (bądź pierwszego) zatrudnienia, co z kolei wpływa na obniżenie statusu materialnego i społecznego osób bezrobotnych i ich rodzin. Wprowadzanie nowych technologii, rosnące oczekiwania pracodawców i związana z nimi konieczność zmiany lub podwyższenia kwalifikacji przez osoby poszukujące pracy nie są czynnikami sprzyjającymi skracaniu okresu pozostawania bez zatrudnienia. Osoby, które dłużej pozostają bez pracy trudniej aktywizować. Często też zniechęcenie bezskutecznością poszukiwania pracy w długim okresie czasu, staje się przyczyną bierności zawodowej. Zjawisko długookresowego bezrobocia jest tym bardziej niepokojące, że dotyka w większości ludzi młodych, o stosunkowo niskim poziomie

wykształcenia, legitymujących się krótkim okresem zatrudnienia lub nieposiadających jeszcze w ogóle stażu pracy i dotyczy zarówno mieszkańców miast jak i wsi.

W końcu 2008 r. w urzędach pracy zaewidencjonowanych było 501,3 tys. osób pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się. Osoby te stanowiły 34,0% ogółu bezrobotnych. Należy przy tym podkreślić, że była to jednocześnie grupa o najwyższej w ciągu roku dynamice spadku bezrobocia (o 285,9 tys. osób, tj. o 36,3%). W kategorii tej, analogicznie jak w całej populacji bezrobotnych, dominowali mieszkańcy miast. Bezrobotni pozostający bez pracy od ponad roku zamieszkali w miastach, w liczbie 257,2 tys. osób, stanowili bowiem 51,3% ogółu bezrobotnych tej kategorii, podczas gdy na wsi, w liczbie 244,1 tys. – 48,7%. Na przestrzeni roku dynamika spadku bezrobocia wśród tej kategorii była jednak silniejsza w miastach i wynosiła 38,0%, podczas gdy na wsi 34,4%. Mając na uwadze niższe tempo spadku bezrobocia na wsi ogółem, jak i w grupie pozostających bez pracy dłużej niż 12 miesięcy można sądzić, że sytuacja bezrobotnych z obszarów wiejskich w zakresie skrócenia okresu poszukiwania pracy nie ulegnie radykalnej poprawie.

Pod koniec 2008 r. ponad jedna trzecia (36,3%) bezrobotnych mieszkańców wsi pozostawała bez pracy powyżej 12 miesięcy (w miastach wskaźnik ten wynosił 32,0%). Aż 41,7% z nich nie przekroczyło 35 roku życia, podczas gdy w miastach odsetek ten wynosił 30,7%. Wykształcenie wyższe posiadało 3,5%, poniżej średniego 72,3%, w miastach odpowiednio 8,0% i 58,5%.

Tab.11. Bezrobotni zamieszkali na wsi według czasu pozostawania bez pracy

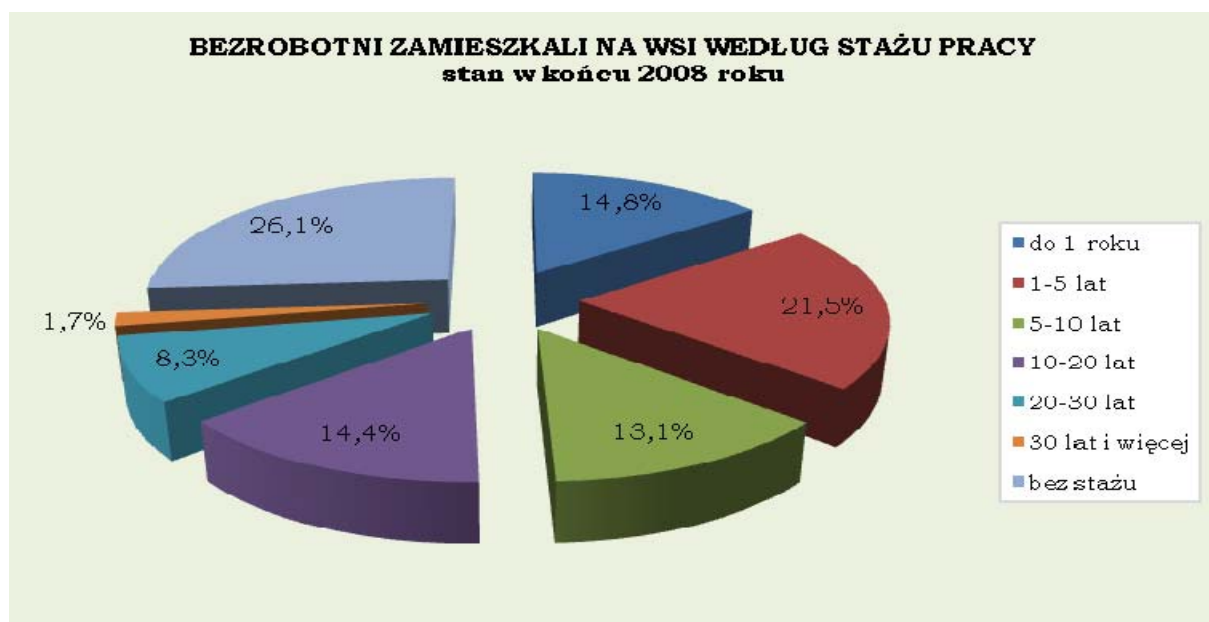
stan w końcu roku

Wyszczególnienie	Bezrobotni zamieszkali na wsi					
	2007		2008		przyrost/spadek do poprzedniego roku	
	w tys.	w %	w tys.	w %	w tys.	w pkt.
Ogółem	785,7	100,0	670,4	100,0	-115,3	x
z tego według czasu pozostawania bez pracy w miesiącach						
do 1	67,1	8,5	76,9	11,5	9,8	3,0
1-3	136,8	17,4	151,2	22,6	14,4	5,2
3-6	107,0	13,6	104,5	15,6	-2,5	2,0
6-12	102,6	13,1	93,7	14,0	-8,8	0,9
12-24	110,0	14,0	84,7	12,6	-25,3	-1,4
pow. 24	262,2	33,4	159,4	23,7	-102,7	-9,7

Długookresowo bezrobotni z obszarów wiejskich są więc generalnie młodszy, ale gorzej wykształceni niż w miastach. Zdecydowana większość z nich (65,3%) pozostawała w rejestrach urzędów pracy ponad 24 miesiące od momentu zarejestrowania się. Stanowili oni 23,8% ogółu bezrobotnych zamieszkałych na wsi. Można więc powiedzieć, że prawie co czwartą osobę bezrobotną z tych obszarów, objęło chroniczne bezrobocie. Należy jednak podkreślić, że w odniesieniu do stanu w końcu 2007 r., kiedy to bezrobotni powyżej 12 miesięcy stanowili 47,4% ogółu bezrobotnych mieszkańców wsi (w tym pozostający bez pracy ponad 24 miesiące - 33,4%), sytuacja tej kategorii na przestrzeni roku, mimo spowolnienia tempa spadku bezrobocia, uległa poprawie.

3.5. Staż pracy bezrobotnych zamieszkałych na wsi

W strukturze bezrobotnych zamieszkałych na wsi zdecydowanie najliczniejszą grupą pozostają osoby, które przed zarejestrowaniem się w urzędzie pracy nigdy nie pracowały. W końcu 2008 r. stanowiły one 26,1%, można więc powiedzieć, że więcej niż ¼ populacji bezrobotnych z obszarów wiejskich, nie posiadała preferowanego przez pracodawców przy zatrudnianiu pracowników, stażu zawodowego.

Aż 36,3% tej populacji legitymowało się krótkim, nie przekraczającym 5 lat stażem pracy. Najmniejszy natomiast odsetek reprezentowany był przez osoby z ponad 30 letnim stażem. Stanowiły one 1,7% ogółu bezrobotnych mieszkańców wsi. Na przestrzeni ostatnich lat, w grupie bezrobotnych nie posiadających stażu pracy

obserwowano silną tendencję spadkową. W 2007 r. bezrobocie w tej grupie obniżyło się o 62,1 tys. osób, tj. o 22,4%, w roku 2008 przy niższym spadku ogólnej liczby bezrobotnych - o 39,7 tys. osób, tj. o 18,5%. Należy też podkreślić, że na przestrzeni omawianego roku, tak jak w roku 2007, spadek bezwzględnej liczby bezrobotnych zamieszkałych na wsi odnotowano we wszystkich grupach, zarówno o dłuższym jak i krótszym stażu pracy. Biorąc natomiast pod uwagę udział procentowy, w 2007 r. wzrost nastąpił w grupach o najkrótszym i najdłuższym stażu, tj. do 1 roku i powyżej 30 lat pracy – odpowiednio o 0,4 punktu (do poziomu 14,7%) i o 0,2 punktu (do poziomu 1,5%). W 2008 r. względny wzrost odnotowano w wymienionych wyżej grupach, w grupie o stażu od 1 roku do 5 lat oraz w grupie 20-30 lat.

Tab.12. Bezrobotni zamieszkali na wsi według stażu pracy

stan w końcu roku

Wyszczególnienie	Bezrobotni zamieszkali na wsi					
	2007		2008		przyrost/spadek do poprzedniego roku	
	w tys.	w %	w tys.	w %	w tys.	w pkt.
Ogółem	785,7	100,0	670,4	100,0	-115,3	x
z tego według stażu pracy						
do 1 roku	115,8	14,7	99,3	14,8	-16,5	0,1
1-5	158,7	20,2	144,4	21,5	-14,3	1,3
5-10	104,2	13,3	87,7	13,1	-16,4	-0,2
10-20	115,4	14,7	96,5	14,4	-18,8	-0,3
20-30	64,6	8,2	55,6	8,3	-9,0	0,1
30 i więcej	12,0	1,5	11,6	1,7	-0,4	0,2
bez stażu	215,0	27,4	175,3	26,1	-39,7	-1,3

3.6. Bezrobotni zamieszkali na wsi będący w szczególnej sytuacji na rynku pracy

3.6.1. Bezrobotni do 25 roku życia

Według stanu w końcu 2008 r. populacja bezrobotnych zamieszkałych na wsi spełniających kryterium osoby „do 25 roku życia będącej w szczególnej sytuacji na rynku pracy” kształtowała się na poziomie 165,2 tys. osób, stanowiąc 24,6% bezrobocia na wsi ogółem. Na przestrzeni roku liczba bezrobotnych tej kategorii obniżyła się o 17,1 tys. (o 9,4%), zwiększył się natomiast o 1,4 punktu jej udział

procentowy. Dynamika spadku bezrobocia w grupie do 25 roku życia była bowiem niższa niż całej populacji bezrobotnych z terenów wiejskich, co skutkuje tym, że nadal prawie co czwarta osoba bezrobotna zamieszkała na wsi to osoba młoda. W miastach bezrobocie wśród osób w kategorii do 25 roku życia zmniejszyło się w omawianym okresie o 11,0 tys. (o 7,3%), a jej udział w ogólnej liczbie bezrobotnych z terenów miejskich wzrósł o 1,7 punktu, do poziomu 17,3%. Widać więc, że mimo większej niż w miastach dynamiki spadku bezrobocia, wejście na rynek pracy tej grupy bezrobotnych z obszarów wiejskich, nadal pozostaje poważnym problemem. Warto też zaznaczyć, że problem ten w większym stopniu dotyczy młodych mieszanek wsi, które w końcu 2008 r. stanowiły 59,7% bezrobotnych tej kategorii.

3.6.2. Bezrobotni powyżej 50 roku życia

W końcu 2008 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 117,4 tys. bezrobotnych powyżej 50 roku życia zamieszkałych na wsi, spełniających kryteria pozostawania w szczególnej sytuacji na rynku pracy. W porównaniu do 2007 r. ich liczba spadła o 17,2 tys., tj. o 12,8%. Bezrobotni powyżej 50 roku życia stanowili 17,5% ogółu bezrobotnych mieszkańców wsi, podczas gdy rok wcześniej 17,1%. Tak jak w całej populacji bezrobotnych z obszarów wiejskich, w strukturze bezrobotnych powyżej 50 roku życia dominują osoby z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej gimnazjalnego oraz zasadniczym zawodowym, a także pozostające bez pracy powyżej 12 miesięcy, w tym zwłaszcza powyżej 24 miesięcy. W końcu 2008 r. bezrobotni z wykształceniem poniżej średniego stanowili 85,2%, natomiast pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy – 49,7% ogółu bezrobotnych tej kategorii. Charakterystyczny dla tej grupy pozostaje również wysoki odsetek osób z wieloletnim stażem pracy, w przedziałach 20-30 lat i 10-20 lat oraz osób, które mimo wieku dotychczas nie pracowały i nie mają żadnego doświadczenia zawodowego. Bezrobotni o długoletnim stażu stanowili w końcu 2008 r. odpowiednio 30,6% i 23,7% bezrobotnych powyżej 50 roku życia z obszarów wiejskich, natomiast odsetek osób bez stażu wynosił w tej grupie 9,6%. Należy też podkreślić, że pomimo obserwowanego zmniejszania się poziomu bezrobocia, tempo jego spadku w omawianej grupie było wolniejsze niż całej populacji bezrobotnych z obszarów wiejskich. Dla porównania bezrobocie wśród osób powyżej 50 roku życia, ale zamieszkałych w miastach spadło w omawianym roku o 18,2%. Mając na uwadze

m.in. powyższe uwarunkowania wyraźnie widać, że jest to wciąż bardzo trudna, zwłaszcza na obszarach wiejskich, grupa do zaktywizowania.

3.6.3. Długotrwale bezrobotni

Zgodnie z zapisami ustawowymi za długotrwale bezrobotnych uznawane są osoby, które pozostawały w rejestrach powiatowych urzędów pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich dwóch lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego w miejscu pracy. Osoby długotrwale bezrobotne zamieszkałe na wsi, w liczbie 356,9 tys., stanowiły w końcu 2008 r. 53,2% ogółu populacji bezrobotnych z terenów wiejskich. Na przestrzeni 2008 roku poziom bezrobocia wśród tej kategorii osób obniżył się o 29,5% (o 149,5 tys. osób), natomiast udział procentowy w odniesieniu do całej populacji bezrobotnych z obszarów wiejskich – o 11,2 punktu (z 64,4% w końcu 2007 r.). Mimo, że była to grupa w której odnotowano dwukrotnie wyższy spadek procentowy niż dla całej populacji bezrobotnych zamieszkałych na wsi, to nadal pozostawała ona najliczniejszą grupą z wszystkich uznanych za będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy. W grupie tej wyraźnie dominowały kobiety, stanowiąc aż 62,9%. Większość z tej populacji stanowiły osoby młode, prawie co druga z nich (43,4%) nie przekroczyła 35 lat, równocześnie aż 71,9% legitymowało się wykształceniem niższym niż średnie, głównie gimnazjalnym i poniżej (39,1%).

3.6.4. Bezrobotni bez kwalifikacji zawodowych

W końcu 2008 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 205,3 tys. bezrobotnych mieszkańców wsi nieposiadających kwalifikacji do wykonywania jakiegokolwiek zawodu, poświadczonych dyplomem, świadectwem, zaświadczeniem instytucji szkoleniowej lub innym dokumentem uprawniającym do wykonywania zawodu. Ich liczba na przestrzeni omawianego roku spadła o 55,8 tys., tj. o 21,4%. Była to druga pod względem liczebności grupa bezrobotnych z obszarów wiejskich, uznanych za pozostających w szczególnej sytuacji na rynku pracy i jednocześnie druga, w której nastąpił największy na przestrzeni roku procentowy spadek bezrobocia. Udział tej grupy w odniesieniu do ogółu bezrobotnych na wsi pozostał wysoki i wynosił 30,6% (w końcu 2007 r. - 33,2%). Mając na uwadze poziom wykształcenia zdecydowana większość, bo aż 81,8% tej populacji, miała wykształcenie gimnazjalne i poniżej gimnazjalnego, a tylko 18,2% średnie

ogólnokształcące. W grupie tej przeważały kobiety, stanowiąc 59,2%. Należy też zaznaczyć, że tempo spadku bezrobocia w tej grupie na wsi było nieco wyższe niż w miastach, gdzie odnotowano jego obniżenie o 20,4%, co należy uznać za pozytywną przesłankę.

3.6.5. Bezrobotni samotnie wychowujący co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia

Na koniec 2008 r. w ewidencji urzędów pracy pozostawało 44,9 tys. bezrobotnych mieszkańców wsi samotnie wychowujących co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia. Jest to kategoria bezrobotnych, w której w omawianym okresie 90,5% stanowiły kobiety. Poza charakterystyczną dominacją kobiet widać też wyraźnie, że jest to kategoria ludzi młodych, o niskim poziomie wykształcenia – 62,1% z nich nie przekroczyło 35 roku życia, a 76,0% legitymowało się wykształceniem poniżej średniego. Powyższe uwarunkowania wskazują, że w sytuacji nadal wysokiego bezrobocia, wejście tej grupy na rynek pracy, mimo że jest ona relatywnie nieliczna (w końcu 2008 r. stanowiła 6,7% ogółu bezrobotnych na wsi), będzie bardzo trudne. Znajduje to potwierdzenie w wysokim w tej kategorii odsetku osób, pozostających w ewidencjach urzędów pracy ponad rok od momentu zarejestrowania się – w końcu omawianego okresu 44,2% osób z tej grupy dotkniętych było długotrwałym bezrobociem.

Tab. 13. Bezrobotni zamieszkali na wsi będący w szczególnej sytuacji na rynku pracy

Wyszczególnienie	stan w końcu roku			
	2007	2008	przyrost/spadek do poprzedniego roku	
	w tysiącach		w %	
Bezrobotni zamieszkali na wsi ogółem	785,7	670,4	-115,3	-14,7
z ogółem:				
do 25 roku życia	182,3	165,2	-17,1	-9,4
powyżej 50 roku życia	134,6	117,4	-17,2	-12,8
długotrwale	506,3	356,9	-149,4	-29,5
bez kwalifikacji zawodowych	261,1	205,3	-55,8	-21,4
samotnie wychowujący co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia	b.d.	44,9	-	-
bez doświadczenia zawodowego	b.d.	213,1	-	-
którzy po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęli zatrudnienia	b.d.	6,1	-	-
niepełnosprawni	19,1	22,2	3,1	16,2

3.6.6. Bezrobotni bez doświadczenia zawodowego

Bezrobotni z obszarów wiejskich bez doświadczenia zawodowego, czyli osoby, które zgodnie z definicją ustawową wykonywały pracę na podstawie stosunku pracy, stosunku służbowego, na podstawie umowy o pracę nakładczą lub umowy cywilnoprawnej, albo w okresie członkostwa w rolniczej spółdzielni produkcyjnej, spółdzielni kółek rolniczych lub spółdzielni usług rolniczych, przez łączny okres poniżej 6 miesięcy, w liczbie 213,1 tys. stanowiły w końcu omawianego roku 31,8% ogółu bezrobotnych zamieszkałych na wsi. W strukturze tej grupy bezrobotnych dominowały osoby bez stażu (82,3%), osoby w wieku 18-24 lata (52,7%), z wykształceniem poniżej średniego (49,8%). Charakterystyczny dla tej grupy był też wysoki odsetek kobiet (64,8%).

3.6.7. Bezrobotni, którzy po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęli zatrudnienia

W końcu 2008 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 6,1 tys. bezrobotnych zamieszkałych na wsi, którzy po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęli zatrudnienia. Była to najmniej liczna grupa z całej populacji bezrobotnych z terenów wiejskich, stanowiąca jej niecały procent (0,9). Poza uwarunkowaniami wynikającymi z pozbawienia wolności i bardzo wyraźną przewagą mężczyzn w tej grupie (96,9%), widać że jest to bardzo trudna do aktywizacji grupa z tytułu niskiego poziomu wykształcenia. Ponad 93,5% bezrobotnych z tej grupy nie posiadało wykształcenia średniego, w tym aż 62,8% miało wykształcenie gimnazjalne i poniżej gimnazjalnego. Relatywnie, w stosunku do innych bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy, niski był w tej grupie odsetek osób niemających stażu pracy (15,4%). Nieco inny pozostawał też rozkład wiekowy w tej grupie – w końcu 2008 r. dominowały w niej osoby w wieku 35-54 lata (59,2%), stosunkowo niski był natomiast odsetek bezrobotnych w najmłodszym przedziale wiekowym tj. 18-24 lat (5,5%).

3.6.8. Bezrobotni niepełnosprawni zamieszkali na wsi⁴

Osoby niepełnosprawne są kategorią bezrobotnych najbardziej odczuwającą trudności związane ze znalezieniem pracy. Praca stanowi dla osób

⁴ Status bezrobotnego posiadają osoby nie mające zatrudnienia i stałego źródła utrzymania. W przypadku osób niepełnosprawnych w statystykach wykazywane są również osoby poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu, dla których źródłem utrzymania pozostaje renta z tytułu niezdolności do pracy, w tym renta szkoleniowa. W końcu 2008 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 23,5 tys. osób (bez podziału wg miejsca zamieszkania) niepełnosprawnych niepozostających w zatrudnieniu. Na przestrzeni roku ich liczba spadła o 1,6 tys. osób (o 6,4%).

niepełnosprawnych nie tylko źródło utrzymania, ale jest jednocześnie najskuteczniejszym sposobem pozwalającym funkcjonować w społeczeństwie. Stopień aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych, poza uwarunkowaniami wynikającymi ze stanu gospodarki i cech społeczno-demograficznych ogółu ludności, wynika również ze stanu zdrowia tej populacji. Z przyczyn zdrowotnych osoby niepełnosprawne są mniej aktywne zawodowo, nie mniej jednak znaczna część z nich może i powinna pracować, a pozostaje bezrobotnymi.

Problem bezrobocia jawnego wśród osób niepełnosprawnych dotyka również ludność zamieszkałą na wsi, choć w mniejszym stopniu niż mieszkańców miast. W końcu 2008 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 22,2 tys. bezrobotnych tej kategorii, stanowiąc 30,3% ogółu bezrobotnych niepełnosprawnych oraz 3,3% ogółu bezrobotnych zamieszkałych na wsi. Na przestrzeni omawianego roku ich liczba wzrosła o 3,1 tys. osób, tj. aż o 16,2%. Ponad 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się oczekiwało na pracę 43,6% tej populacji, w tym prawie co trzecią osobę z tej grupy (28,7%) dotknęło chroniczne bezrobocie. Wykształcenia średniego nie posiadało 78,5%, stosunkowo wysoki był udział osób dotychczas nie pracujących i o krótkim, do 5 lat, stażu pracy (łącznie 47,3%).

VI. DZIAŁANIA PROMUJĄCE ZATRUDNIENIE

Z przedstawionych uwarunkowań dotyczących bezrobocia na wsi, m.in. jego wyższego niż w miastach natężenia w stosunku do zamieszkałej ludności, mniejszej płynności, niekorzystnej struktury społeczno-demograficznej bezrobotnych, w tym zwłaszcza ich niskiego poziomu wykształcenia i braku kwalifikacji wynika, że bezrobotni mieszkańcy z obszarów wiejskich napotykają na większe niż bezrobotni z miast trudności w znalezieniu pracy. Biorąc pod uwagę powyższe, oraz specyfikę wiejskiego rynku pracy, zwłaszcza w odniesieniu do ludności nierolniczej, która w większości straciła zatrudnienie znajdujące się poza miejscem zamieszkania, istotnym problemem jest powstawanie i rozmieszczenie nowych pozarolniczych miejsc pracy. O tym, gdzie i w jakim tempie one powstają i w przyszłości powstawać będą decyduje tempo wzrostu gospodarczego (co nabiera szczególnego znaczenia przy notowanym od drugiego półrocza 2008 r. jego spowolnieniu), w tym zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkaniowego oraz idący w ślad za wzrostem gospodarczym wzrost mobilności przestrzennej i zawodowej ludności. Szczególnie ważny staje się też rodzaj świadczonej przez państwo, m. in. za pośrednictwem urzędów pracy, pomocy na rzecz wyjścia z bezrobocia, w tym tzw. aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu.

1. Podjęcia pracy przez bezrobotnych zamieszkałych na wsi

Pomimo większych niż w miastach trudności ze znalezieniem zatrudnienia, podstawową przyczyną wyłączeń bezrobotnych zamieszkałych na wsi z ewidencji urzędów pracy były podjęcia pracy, zarówno subsydiowanej (m.in. z Funduszu Pracy, Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, czy Europejskiego Funduszu Społecznego), jak i niesubsydiowanej, w tym sezonowej.

W omawianym 2008 r. pracę podjęło 430,7 tys. bezrobotnych mieszkańców wsi (40,9% ogółu bezrobotnych skierowanych do pracy). Z liczby tej z powodu podjęcia pracy subsydiowanej wyrejestrowano 85,6 tys. osób, z powodu podjęcia pracy niesubsydiowanej 345,1 tys. osób. W porównaniu z 2007 r. liczba podjęć pracy ogółem była o 79,5 tys. osób (o 15,6%) niższa, przy czym spadek ten dotyczył podjęć pracy niesubsydiowanej (o 81,9 tys. osób), przy jednoczesnym niewielkim wzroście (o 2,4 tys. osób) podjęć pracy subsydiowanej. Praca niesubsydiowana stanowiła 80,1% wszystkich podjęć pracy przez bezrobotnych z obszarów wiejskich. Do prac

sezonowych skierowano 33,8 tys. osób (9,8% podjęć pracy niesubsydiowanej) i liczba ta też była niższa niż w poprzednim roku (o 10,4 tys.). Należy przy tym podkreślić, że ponad połowa (51,7%) z wszystkich oferowanych podjęć pracy sezonowej dotyczyła bezrobotnych z terenów wiejskich.

Odnosząc się do terytorialnego zróżnicowania bezrobocia, relatywnie do całego odpływu zamieszkałych na wsi w danym województwie, najwięcej bezrobotnych mieszkańców wsi podjęło pracę w: łódzkim (43,1%), kujawsko-pomorskim (42,6%), zachodniopomorskim (40,9%), wielkopolskim (40,3%), zaś najmniej w: lubelskim (33,5%), podlaskim (34,0%), opolskim (34,6%) i lubuskim (37,3%).

Tab. 14. Podjęcia pracy przez bezrobotnych zamieszkałych na wsi w 2008 r. według województw

Wyszczególnienie	ogółem	z tego		w tym sezonowej	% podjęć pracy	
		subsydiowanej	niesubsydiowanej		niesubsydiowanej do ogółem	sezonowej do niesubsydiowanej
	w tysiącach					
Polska	430,7	85,6	345,1	33,8	80,1	9,8
Dolnośląskie	28,5	4,6	23,9	3,7	83,9	15,5
Kujawsko-Pomorskie	33,1	7,4	25,7	3,1	77,6	12,1
Lubelskie	27,3	5,0	22,3	3,6	81,7	16,1
Lubuskie	15,4	3,0	12,4	0,6	80,5	4,8
Łódzkie	26,5	5,5	21,0	0,9	79,2	4,3
Małopolskie	34,3	6,4	27,9	0,8	81,3	2,9
Mazowieckie	47,8	10,5	37,3	2,7	78,0	7,2
Opolskie	12,6	2,6	10,0	0,4	79,4	4,0
Podkarpackie	37,3	7,2	30,1	4,7	80,7	15,6
Podlaskie	8,6	2,2	6,4	0,9	74,4	14,1
Pomorskie	25,7	5,7	20,0	3,1	77,8	15,5
Śląskie	19,4	2,8	16,6	0,0	85,6	0,0
Świętokrzyskie	21,3	4,4	16,9	0,5	79,3	3,0
Warmińsko-	28,4	6,2	22,2	2,6	78,2	11,7
Wielkopolskie	37,8	6,8	31,0	0,8	82,0	2,6
Zachodniopomorskie	26,7	5,3	21,4	5,4	80,1	25,2

Począwszy od 2002 r. z roku na rok wzrastała liczba ofert pracy będących w dyspozycji publicznych służb zatrudnienia. Tendencja wzrostowa dotyczyła zarówno ofert pracy subsydiowanej, jak i niesubsydiowanej oraz ofert zgłaszanych z sektora prywatnego, jak i publicznego. W całym 2007 r. pracodawcy zgłosili do urzędów pracy 1.242,2 tys. ofert pracy, tj. o 125,0 tys. (o 11,2%) ofert więcej niż

w 2006 r. Znacznie wyższy wzrost liczby ofert pracy dotyczył pracy subsydiowanej, kiedy to pracodawcy zgłosili 477,6 tys. ofert, tj. o 15,1% więcej niż rok wcześniej. Wzrost liczby ofert pracy i jednoczesny spadek bezrobocia powodował, że z roku na rok notowany był spadek liczby bezrobotnych przypadających na 1 ofertę pracy⁵. W roku 2007 na 1 ofertę pracy przypadało 15 bezrobotnych (o 8 osób mniej niż w roku poprzednim). Należy tu podkreślić, że na 1 ofertę pracy zgłoszoną przez pracodawców z sekcji Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo przypadało 34 bezrobotnych, niemniej jednak liczba zarejestrowanych w urzędach pracy bezrobotnych pracujących ostatnio u pracodawców z wymienionej sekcji zmniejszyła się w ciągu 2007 r. o 18,6 tys., tj. o 25,7%.

W 2008 r. do urzędów pracy wpłynęło 1.142, 7 tys. ofert pracy, tj. o 99,5 tys. (o 8,0%) mniej niż rok wcześniej. W przeciwieństwie do 2007 r. w urzędach pracy odnotowano więc mniejszą liczbę ofert pracy, zarówno ofert pracy subsydiowanej (o 9,4 tys., tj. o 2,0% mniej), jak i ofert pracy niesubsydiowanej (o 90,1 tys., tj. o 11,8% mniej). Przy jednoczesnym spadku liczby bezrobotnych, rok 2008 był kolejnym rokiem, w którym spadła – do 12 osób - liczba bezrobotnych przypadających na jedną ofertę pracy. Do 27 osób zmniejszyła się liczba bezrobotnych przypadających na 1 ofertę pracy zgłoszoną przez pracodawców z sekcji Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo. Tempo spadku, tak bezwzględnej liczby bezrobotnych, jak i liczby przypadającej na 1 ofertę pracy było jednak niższe niż w 2007 roku.

2. Aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu

Do zadań samorządu powiatu w zakresie polityki rynku pracy należy m.in. opracowywanie i realizacja programu promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy, a także udzielanie pomocy bezrobotnym w znalezieniu pracy poprzez pośrednictwo pracy, poradnictwo zawodowe i informację zawodową. W ramach tych zadań przez powiatowe urzędy pracy organizowane są bądź prowadzone aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu. Wśród nich wymienić należy kierowanie na dotowane z Funduszu Pracy prace interwencyjne i roboty publiczne, pomoc w podjęciu działalności na własny rachunek, organizację szkoleń, staży, przygotowania zawodowego w miejscu pracy, prac społecznie użytecznych, prowadzenie doradztwa zawodowego.

⁵ Liczba bezrobotnych przypadających na 1 ofertę pracy w danym okresie liczona jest według wzoru:
$$\frac{\text{bezrobotni według stanu w końcu poprzedniego okresu} + \text{bezrobotni w końcu danego okresu}}{2}$$

(oferty pracy zgłoszone w okresie sprawozdawczym + oferty pracy na koniec poprzedniego okresu)

2.1. Prace interwencyjne i roboty publiczne

Zatrudnienie pracownika w ramach prac interwencyjnych nie różni się w zasadzie od umowy na czas określony (najczęściej do 6 miesięcy). Zgodnie z zapisami ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy celem prac interwencyjnych jest wsparcie osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Zachętę zaś dla pracodawcy do organizacji takich form pracy stanowi częściowy zwrot kosztów zatrudnienia bezrobotnego (wynagrodzenia, nagrody, składki na ubezpieczenia społeczne).

W 2008 r. prace interwencyjne podjęło 23,3 tys. bezrobotnych zamieszkałych na wsi, tj. o 5,7 tys. osób (o 19,6%) mniej niż w 2007 r. Na ogólną liczbę 46,0 tys. podjęć pracy interwencyjnej, ponad połowa (50,7%) dotyczyła bezrobotnych z terenów wiejskich.

Do robót publicznych, czyli zatrudnienia (w okresie nie dłuższym niż 12 miesięcy) przy wykonywaniu prac organizowanych przez gminy, organizacje pozarządowe oraz spółki wodne i ich związki skierowanych zostało w omawianym roku 26,1 tys. bezrobotnych z obszarów wiejskich, tj. o 2,9 tys. (o 12,4%) więcej niż rok wcześniej. W bilansie całego odpływu z tytułu podjęcia robót publicznych, skierowania bezrobotnych zamieszkałych na wsi stanowiły 58,7% (w roku 2007- 56,7%).

Wymienione formy subwencjonowanego zatrudnienia, w tym zwłaszcza roboty publiczne, są skuteczną formą pomocy bezrobotnym z obszarów wiejskich. Przy stosunkowo niskich kosztach ich organizacji, dając bezrobotnym tymczasowe zatrudnienie, pozwalają im uaktywnić się zawodowo oraz przerwać bezrobocie długotrwałe. Prace te z racji swojego charakteru (m.in. na rzecz ochrony środowiska, służby zdrowia, opieki społecznej), przynoszą też wymierne efekty dla środowisk lokalnych.

2.2. Podjęcie działalności gospodarczej

W 2008 r., podobnie jak rok wcześniej, odnotowano wzrost zainteresowania podejmowaniem działalności na własny rachunek przez bezrobotnych zamieszkałych na wsi. W 2007 r. chęć prowadzenia działalności gospodarczej zadeklarowało i otrzymało środki finansowe (w wysokości maksymalnie do 5-krotności przeciętnego wynagrodzenia) 15,6 tys. osób, podczas gdy w roku 2008 – 19,9 tys., tj. o 4,3 tys.

tys. (o 27,3%) więcej. Mimo wyższej liczby chętnych do pracy na własny rachunek, bezrobotni mieszkańcy wsi stanowili zaledwie 38,3% z ogólnej liczby osób, którym udzielono pomocy przy tworzeniu własnego miejsca pracy. Niemniej jednak odsetek ten był o 3,7 punktu procentowego wyższy niż w roku poprzednim.

2.3. Szkolenia

W omawianym roku na szkolenia, czyli zajęcia mające na celu uzyskanie, uzupełnienie lub doskonalenie umiejętności i kwalifikacji zawodowych skierowanych zostało 60,2 tys. bezrobotnych zamieszkałych na wsi. W porównaniu do sytuacji sprzed roku oznacza to niewielki spadek - o 0,4 tys. osób, tj. o 0,7%. W odniesieniu do bezrobotnych z obszarów miejskich, odsetek podejmujących tą formę aktywizacji pozostaje także dużo niższy – bezrobotni zamieszkali na wsi stanowili bowiem 35,7% ogółu bezrobotnych skierowanych na szkolenia. Za pozytywną przesłankę należy jednak uznać, że w porównaniu z 2007 r. odsetek ten wzrósł o 1,1 punktu procentowego.

2.4 Staże, przygotowanie zawodowe w miejscu pracy

Staż i przygotowanie zawodowe w miejscu pracy są formami skierowanymi do bezrobotnych określonych w ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy jako będący w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Obie te formy odbywają się na podstawie umowy zawartej przez starostę z pracodawcą, według programu określonego w umowie. Staż jest kierowany do ludzi młodych (do 25 roku życia), a jego celem jak określa ustawa jest „nabycie przez bezrobotnego umiejętności praktycznych do wykonywania pracy przez wykonywanie zadań w miejscu pracy bez nawiązania stosunku pracy z pracodawcą”. Do odbycia przygotowania zawodowego, którego celem jest zdobywanie nowych kwalifikacji lub umiejętności zawodowych kierowane są pozostałe wyodrębnione ustawowo grupy.

W 2008 r. na staże i przygotowanie zawodowe w miejscu pracy skierowano odpowiednio 77,3 tys. oraz 34,7 tys. bezrobotnych z terenów wsi. W porównaniu do poprzedniego roku liczba bezrobotnych, którzy podjęli staże wzrosła o 2,5 tys. osób (o 3,3%), zaś rozpoczynających przygotowanie zawodowe o 7,8 tys. osób (o 29,1%). Odnosząc się do ogólnej liczby wyrejestrowań z ewidencji bezrobotnych z tytułu podjęcia tych form, odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi był relatywnie wysoki i wyniósł 45,5% w przypadku staży oraz 43,7% w odniesieniu do

przygotowania zawodowego w miejscu pracy. Dla porównania w 2007 r. skierowania na staże bezrobotnych z obszarów wiejskich stanowiły 43,4% ogółu bezrobotnych wyrejestrowanych z tego tytułu, zaś na miejsca przygotowania zawodowego 41,2%.

2.5. Prace społecznie użyteczne

Prace społecznie użyteczne są formą ograniczania bezrobocia, kierowaną do bezrobotnych bez prawa do zasiłku. Organizowane są przez gminę w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej, organizacjach lub instytucjach statutowo zajmujących się pomocą charytatywną lub na rzecz społeczności lokalnych.

W 2008 r. do prac społecznie użytecznych skierowano 30,9 tys. bezrobotnych zamieszkałych na wsi. W porównaniu do poprzedniego roku liczba podjęć tego rodzaju pracy spadła o 6,3 tys. osób (o 16,9%). Podobnie jak w przypadku staży i skierowań na miejsca przygotowania zawodowego, odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi, którzy podjęli prace społecznie użyteczne był relatywnie wysoki i wyniósł 48,4%. W 2007 r. odsetek ten był wyższy, bezrobotni zamieszkali na wsi stanowili bowiem 49,5% wszystkich bezrobotnych skierowanych do prac społecznie użytecznych.

2.6. Poradnictwo zawodowe i kluby pracy

Od 2006 r., zgodnie z przyjętymi zmianami w standardach postępowania przy świadczeniu usługi poradnictwa, każda porada grupowa powinna zostać poprzedzona poradą indywidualną, stąd porady indywidualne i grupowe wykazywane są odrębnie (do tego okresu były sumowane).

W 2006 r. z usług poradnictwa indywidualnego skorzystało 296,0 tys. bezrobotnych, w tym 107,4 tys. zamieszkałych na wsi. Bezrobotni z obszarów wiejskich stanowili 36,3% ogółu bezrobotnych korzystających z tej usługi. W 2007 r. poradnictwem indywidualnym objęto 312,8 tys. bezrobotnych, w tym 119,3 tys. zamieszkałych na wsi (38,1% ogółu bezrobotnych, którzy skorzystali z porady). W 2008 r. formą tą objętych zostało ogółem 374,5 tys. bezrobotnych, w tym 159,9 tys. (42,7%) z obszarów wiejskich. Od momentu zmiany przepisów, a więc i możliwości prowadzenia porównań, widoczne są tendencje wzrostowe w korzystaniu z poradnictwa indywidualnego. W omawianym 2008 roku odnotowano wzrost liczby bezrobotnych korzystających z usług poradnictwa indywidualnego – o 61,7 tys., tj. o 19,7%, przy czym liczba bezrobotnych zamieszkałych na wsi, którzy

skorzystali z tej formy pomocy wzrosła w tym czasie o 40,6 tys. (o 34,0%), podczas gdy bezrobotnych z miast o 21,1 tys., tj. o 10,9%.

Liczba bezrobotnych, którzy w 2008 r. wzięli udział w poradach grupowych wyniosła 74,0 tys., w tym bezrobotni z obszarów wiejskich w liczbie 31,6 tys., stanowili 42,8% ogółu korzystających z tej formy pomocy. Na przestrzeni omawianego roku odnotowano spadek liczby bezrobotnych uczestniczących w poradach grupowych, zarówno zamieszkałych w miastach jak i na wsi, przy czym spadek ten był silniejszy w miastach i wyniósł 11,5% (5,5 tys. osób), przy spadku bezrobotnych z obszarów wiejskich o 5,4% (1,8 tys. osób).

Z organizowanych przez kluby pracy form aktywizacji, czyli szkoleń z zakresu aktywnego poszukiwania pracy oraz z zajęć aktywizacyjnych mających na celu przygotowanie do samodzielnego poszukiwania i podjęcia zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej skorzystało w 2008 r. ogółem 70,5 tys. bezrobotnych, w tym 32,9 tys. (46,7%) zamieszkałych na wsi. W szkoleniach uczestniczyło 14,2 tys. bezrobotnych ogółem, w tym 5,4 tys. (38,1%) bezrobotnych z obszarów wiejskich. Z zajęć aktywizacyjnych skorzystało 56,3 tys. bezrobotnych, w tym 27,5 tys. zamieszkałych na wsi (tj. 48,7% bezrobotnych uczestników zajęć).

Tab. 15. Bezrobotni zamieszkali na wsi korzystający z usług poradnictwa zawodowego oraz zajęć aktywizacyjnych w klubach pracy

Lata	Bezrobotni, którzy skorzystali z usług poradnictwa indywidualnego	w tym zamieszkali na wsi		Bezrobotni, którzy uczestniczyli w zajęciach klubów pracy	w tym zamieszkali na wsi	
	w tysiącach		w %	w tysiącach		w %
	w okresie sprawozdawczym					
2007	312,8	119,3	38,1	61,5	24,7	40,2
2008	374,5	159,9	42,7	70,5	32,9	46,7

Mając na uwadze strukturę bezrobotnych zamieszkałych na wsi uczestniczących w 2008 r. w wymienionych formach aktywizacji, wśród biorących udział w szkoleniach przeważały osoby w wieku 45 lat i więcej oraz w wieku 25-34 lata (stanowiąc odpowiednio 27,1% i 26,6%), osoby z wykształceniem poniżej średniego (62,1%),

bez stażu pracy (37,4%) oraz pozostające w rejestrach urzędów pracy powyżej 12 miesięcy (79,3%). Struktura uczestników zajęć aktywizacyjnych była podobna, z tym że wśród uczestników zajęć przeważały osoby młode, w grupach wiekowych 18-24 lata i 25-34 lata (stanowiąc odpowiednio 32,2% i 25,9%). Nieco niższy jednak wśród uczestników zajęć był odsetek bezrobotnych z wykształceniem poniżej średniego (57,8%), oraz osób bez stażu i pozostających bez pracy ponad rok (stanowiły one odpowiednio 36,5% i 67,3%).

Odnosząc się do 2007 r. widoczny był wzrost uczestnictwa w wymienionych formach aktywizacji. W szkoleniach o 2,5 tys. (o 86,1%), a w zajęciach aktywizacyjnych o 5,7 tys. (o 26,1%) bezrobotnych z obszarów wiejskich więcej.

VII. PODSUMOWANIE

1. W 2008 r. tempo wzrostu gospodarczego było wolniejsze od bardzo wysokiego w dwóch poprzednich latach. Nadal jednak obserwowane były, choć też w mniejszym stopniu, pozytywne tendencje na rynku pracy, wyrażające się wzrostem zatrudnienia i spadkiem bezrobocia, zarówno w miastach jak i na obszarach wiejskich. Tempo wzrostu liczby pracujących zamieszkałych na wsi było niższe i wyniosło 2,6%, podczas gdy w miastach 3,3%. Na przestrzeni omawianego roku wzrósł wskaźnik zatrudnienia, w miastach o 1,7 punktu, na wsi o 1,3 punktu. Jak widać wzrost wskaźnika dotyczył w większym stopniu miast, należy jednak podkreślić, że aktywność zawodowa ludności wiejskiej przejawia się głównie w wykonywaniu pracy i wskaźnik ten dla ludności zamieszkałej na wsi pozostawał wyższy i wynosił 51,5%, wobec 50,7% w miastach. Niższe niż w miastach było tempo spadku bezrobocia na obszarach wiejskich, co znalazło przełożenie we wzroście odsetka bezrobotnych zamieszkałych na wsi z 45,0% w końcu 2007 r., do 45,5% w końcu 2008 r. Tak jak w poprzednim roku najwyższy udział bezrobocia rejestrowanego na wsi występował w województwach Polski południowej i południowo-wschodniej (województwa podkarpackie, świętokrzyskie, małopolskie, lubelskie) oraz w województwie warmińsko-mazurskim, a więc w rejonach o najwyższym (poza województwem warmińsko-mazurskim) udziale mieszkańców wsi w ogólnej liczbie ludności.

2. Podobnie jak w roku poprzednim, zarówno na obszarach wiejskich, jak i w miastach widoczne było osłabienie płynności bezrobocia. W roku 2007 wyrażało się ono obniżeniem zarówno liczby osób napływających do- jak i odpływających z bezrobocia. W roku 2008 tendencje te zostały utrzymane tylko w miastach, natomiast na wsi odnotowano wzrost napływu do bezrobocia, przy jednoczesnym zmniejszeniu odpływu. Pozostawanie tej populacji w rejestrach wynika więc przede wszystkim z trudności w znalezieniu zatrudnienia, co znajduje odbicie w dużo niższym w stosunku do bezrobotnych z miast odsetku podejmujących pracę (40,9%). Można więc postawić tezę, że o wychodzeniu z bezrobocia na wsi w większym stopniu decydować będzie ograniczanie do niego napływu. Należy jednak zaznaczyć, że w omawianym 2008 r., w odniesieniu do roku poprzedniego, odsetek bezrobotnych podejmujących pracę był nieco wyższy (o 0,6 punktu procentowego). Wyższy w stosunku do ogółu wyrejestrowań były też odsetek wyłączeń z tytułu niepotwierdzenia gotowości do podjęcia pracy (o 0,9 punktu) oraz dobrowolnej

rezygnacji ze statusu bezrobotnego (o 3,7 punktu), osiągając odpowiednio 37,7% oraz 47,0%.

3. Niekorzystna w stosunku do bezrobotnych w miastach pozostaje struktura bezrobocia na wsi, zwłaszcza w odniesieniu do poziomu wykształcenia oraz kwalifikacji zawodowych. Niski poziom wykształcenia i brak kwalifikacji zawodowych (w końcu 2008 r. 65,0% bezrobotnych z obszarów wiejskich legitymowało się wykształceniem poniżej średniego, a 30,6% nie posiadało kwalifikacji zawodowych) zmniejszają szanse bezrobotnych zamieszkałych na wsi na znalezienie zatrudnienia poza rolnictwem, tak w miejscu zamieszkania jak i poza nim. Struktura wiekowa bezrobotnych z obszarów wiejskich, z racji wysokiego odsetka ludzi młodych (53,4% stanowiły osoby w wieku 18-34 lata), jest potencjalnie korzystniejsza z punktu widzenia zasobów pracy, jednak poziom wykształcenia i kwalifikacji pozostają czynnikami determinującymi wielkość bezrobocia, zwłaszcza wśród młodzieży wiejskiej. Koniecznym przedsięwzięciem na obszarach wiejskich pozostaje więc dążenie do poprawy poziomu i jakości kształcenia. Można bowiem przewidywać, że jeżeli w grupie ludzi młodych nie zostanie podwyższony poziom wykształcenia i wiążący się z nim poziom kwalifikacji, adekwatnych do potrzeb rynku, będzie ona stale lub okresowo bezrobotna.

4. Zgodnie z wynikami opracowanej przez Główny Urząd Statystyczny prognozy demograficznej ludności na lata 2008-2035, w całym tym okresie obserwować będziemy nieustanny ubytek ludności w miastach, natomiast na terenach wiejskich liczebność zamieszkującej tam populacji, będzie do 2022 roku, stale wzrastała. Należy też podkreślić, że w ostatnich latach obserwowany jest trend dodatniego salda migracji na wieś, przy czym nadwyżka napływu ludności na obszary wiejskie pochodziła z miast, przy jednoczesnym większym odpływie ludności wiejskiej, zwłaszcza młodzieży, za granicę. Mając na uwadze powyższe oraz wolniejsze tempo spadku bezrobocia rejestrowanego na wsi, szczególnie ważnym staje się tworzenie na tym obszarze pozarolniczych miejsc pracy. O tworzeniu miejsc pracy decyduje przede wszystkim tempo wzrostu gospodarczego, stąd w krótszej perspektywie czasu istotne jest kierowanie do bezrobotnych odpowiednich form pomocowych. Pomoc ta może mieć decydujące znaczenie z uwagi na odnotowane w omawianym okresie spowolnienie gospodarki. Biorąc pod uwagę aktywizację osób bezrobotnych zamieszkałych na wsi, tak jak rok wcześniej, w 2008 r. relatywnie dużo z nich brało

udział w zajęciach klubów pracy w zakresie aktywnego poszukiwania pracy (46,7% ogółu bezrobotnych uczestników), podjęło pracę sezonową (51,7% ogółu bezrobotnych podejmujących tą pracę), skierowanych zostało do prac subsydiowanych, w tym zwłaszcza do robót publicznych (58,7% ogółu podjęć) oraz do prac społecznie użytecznych (48,4%).

UWAGI METODYCZNE

1. Sprawozdawczość za rok 2008 dotycząca bezrobocia rejestrowanego prowadzona była na mocy ustawy z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz. U. Nr 88, poz. 439, z późn. zm.) oraz przepisów wykonawczych na rok 2008: rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 października 2007 r. w sprawie programu badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2008 (Dz. U. Nr 210, poz. 1521, z późn. zm.) i rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 17 stycznia 2008 r. w sprawie określenia wzorów formularzy sprawozdawczych, objaśnień co do sposobu ich wypełniania oraz wzorów kwestionariuszy i ankiet statystycznych stosowanych w badaniach statystycznych ustalonych w programie badań statystycznych statystyki publicznej na 2008 rok (Dz. U. Nr 36, poz. 202, z późn. zm.).

2. Dane o liczbie bezrobotnych obejmują osoby zarejestrowane w urzędach pracy jako bezrobotne, zgodnie z definicją zawartą w art. 2 ust.1 pkt 2 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2008 r. Nr 69, poz. 415, z późn. zm.). Na mocy wymienionego artykułu bezrobotny jest osobą niezatrudnioną i niewykonującą innej pracy zarobkowej, zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym w danym zawodzie lub służbie albo innej pracy zarobkowej, albo jeżeli jest osobą niepełnosprawną, zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia co najmniej w połowie tego wymiaru czasu pracy, nieuczącą się w szkole, z wyjątkiem uczącej się w szkole dla dorosłych lub przystępującej do egzaminu eksternistycznego z zakresu tej szkoły lub w szkole wyższej gdzie studiuje w formie studiów niestacjonarnych, zarejestrowaną we właściwym dla miejsca zameldowania stałego lub czasowego powiatowym urzędzie pracy oraz poszukującą zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, jeżeli:

- a) ukończyła 18 lat,
- b) nie ukończyła 60 lat – kobieta, lub 65 lat - mężczyzna,
- c) nie nabyła prawa do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy, renty szkoleniowej, renty socjalnej, renty rodzinnej w wysokości przekraczającej połowę minimalnego wynagrodzenia za pracę albo po ustaniu zatrudnienia, innej pracy zarobkowej, zaprzestaniu prowadzenia pozarolniczej działalności, nie pobiera zasiłku przedemerytalnego, świadczenia przedemerytalnego,

- świadczenia rehabilitacyjnego, zasiłku chorobowego, zasiłku macierzyńskiego lub zasiłku w wysokości zasiłku macierzyńskiego,
- d) nie jest właścicielem lub posiadaczem samoistnym lub zależnym nieruchomości rolnej w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93, z późn. zm.), o powierzchni użytków rolnych przekraczającej 2 ha przeliczeniowe lub nie podlega ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu stałej pracy jako współmałżonek lub domownik w gospodarstwie rolnym o powierzchni użytków rolnych przekraczającej 2 ha przeliczeniowe,
 - e) nie uzyskuje przychodów podlegających opodatkowaniu podatkiem dochodowym z działów specjalnych produkcji rolnej, chyba że dochód z działów specjalnych produkcji rolnej, obliczony dla ustalenia podatku dochodowego od osób fizycznych, nie przekracza wysokości przeciętnego dochodu z pracy w indywidualnych gospodarstwach rolnych z 2 ha przeliczeniowych ustalonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego na podstawie przepisów o podatku rolnym, lub nie podlega ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu stałej pracy jako współmałżonek lub domownik w takim gospodarstwie,
 - f) nie posiada wpisu do ewidencji działalności gospodarczej albo nie podlega, na podstawie odrębnych przepisów, obowiązkowi ubezpieczenia społecznego, z wyjątkiem ubezpieczenia społecznego rolników,
 - g) nie jest osobą tymczasowo aresztowaną lub nie odbywa kary pozbawienia wolności,
 - h) nie uzyskuje miesięcznie przychodu w wysokości przekraczającej połowę minimalnego wynagrodzenia za pracę, z wyłączeniem przychodów uzyskanych z tytułu odsetek lub innych przychodów od środków pieniężnych zgromadzonych na rachunkach bankowych,
 - i) nie pobiera na podstawie przepisów o pomocy społecznej zasiłku stałego,
 - j) nie pobiera, na podstawie przepisów o świadczeniach rodzinnych, świadczenia pielęgnacyjnego lub dodatku do zasiłku rodzinnego z tytułu samotnego wychowywania dziecka i utraty prawa do zasiłku dla bezrobotnych na skutek upływu ustawowego okresu jego pobierania,
 - k) nie pobiera po ustaniu zatrudnienia świadczenia szkoleniowego, o którym mowa w art. 70 ust. 6 ustawy.

3. Bezrobotni będący w szczególnej sytuacji na rynku pracy, to osoby w stosunku do których powiatowy urząd pracy w okresie do 6 miesięcy od dnia rejestracji, powinien przedstawić propozycję zatrudnienia, innej pracy zarobkowej, stażu, odbycia przygotowania zawodowego w miejscu pracy lub zatrudnienia w ramach prac interwencyjnych lub robót publicznych. Do osób będących w szczególnej sytuacji na rynku zalicza się bezrobotnych⁶:

- do 25 roku życia – tj. osoby, które do dnia zastosowania wobec nich wymienionych usług nie ukończyły 25 roku życia, ,
- długotrwale – osoby pozostające w rejestrach powiatowych urzędów pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego w miejscu pracy,
- powyżej 50 roku życia – osoby, które w dniu zastosowania wobec nich wymienionych usług rynku pracy ukończyły co najmniej 50 rok życia,
- bez kwalifikacji zawodowych – osoby nieposiadające kwalifikacji do wykonywania jakiegokolwiek zawodu, poświadczonych dyplomem, świadectwem, zaświadczeniem instytucji szkoleniowej lub innym dokumentem uprawniającym do wykonywania zawodu,
- samotnie wychowujących co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia,
- kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka,
- bez doświadczenia zawodowego,
- bez wykształcenia średniego,
- którzy po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęli zatrudnienia,
- niepełnosprawnych.

4. Miejsce zamieszkania bezrobotnego zarejestrowanego w powiatowym urzędzie pracy ustalane jest na podstawie stałego miejsca zamieszkania lub pobytu osoby bezrobotnej, zgodnie z wykazem identyfikatorów i nazw jednostek podziału terytorialnego kraju, określonych w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia, stosowania i udostępniania krajowego rejestru urzędowego podziału terytorialnego kraju oraz związanych z tym

⁶ Nowela ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z dnia 24 sierpnia 2007 r. (Dz. U. Nr 176, poz. 1243) wprowadziła nowe kategorie bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy, tj. kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka, bez doświadczenia zawodowego, bez wykształcenia średniego, samotnie wychowujących dziecko do 18 roku życia, osoby, które po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęły zatrudnienia. Kategorie te zostały ujęte w statystyce od 1 stycznia 2008 r., stąd nie znajdują w opracowaniu odniesienia do poprzedniego roku.

obowiązków organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. Nr 157, poz. 1031, z późn. zm.). Miejscowość uznana za wieś ma kod 2 i 5 w 7. pozycji identyfikatora.

5. Stopa bezrobocia rejestrowanego obliczona została jako procentowy udział bezrobotnych w liczbie cywilnej ludności aktywnej zawodowo. Pod pojęciem ludności aktywnej zawodowo rozumiemy pracujących i bezrobotnych.

6. Źródło danych o aktywności ekonomicznej ludności zamieszkałej na wsi stanowi prowadzone przez Główny Urząd Statystyczny kwartalne Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), obejmujące wszystkie osoby w wieku 15 lat i więcej. Metodologia BAEL oparta jest na definicjach zalecanych do stosowania przez Międzynarodową Organizację Pracy i Urząd Statystyczny Wspólnot Europejskich EUROSTAT, dla których podstawowym kryterium podziału ludności z punktu widzenia aktywności ekonomicznej, na pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo jest praca, tzn. fakt wykonywania, posiadania bądź poszukiwania pracy w badanym tygodniu. Współczynnik aktywności zawodowej liczony jest jako procentowy udział aktywnych zawodowo danej kategorii w ogólnej liczbie ludności danej kategorii (wyróżnianej m.in. ze względu na wiek, poziom wykształcenia). Wskaźnik zatrudnienia jest to procentowy udział pracujących danej kategorii w ogólnej liczbie ludności danej kategorii.

ANEKS STATYSTYCZNY